HISTÒRIES EUGENIENQUES

Llegendes urbanes de Santa Eugènia de Ter, La Rodona i Can Gibert del Pla

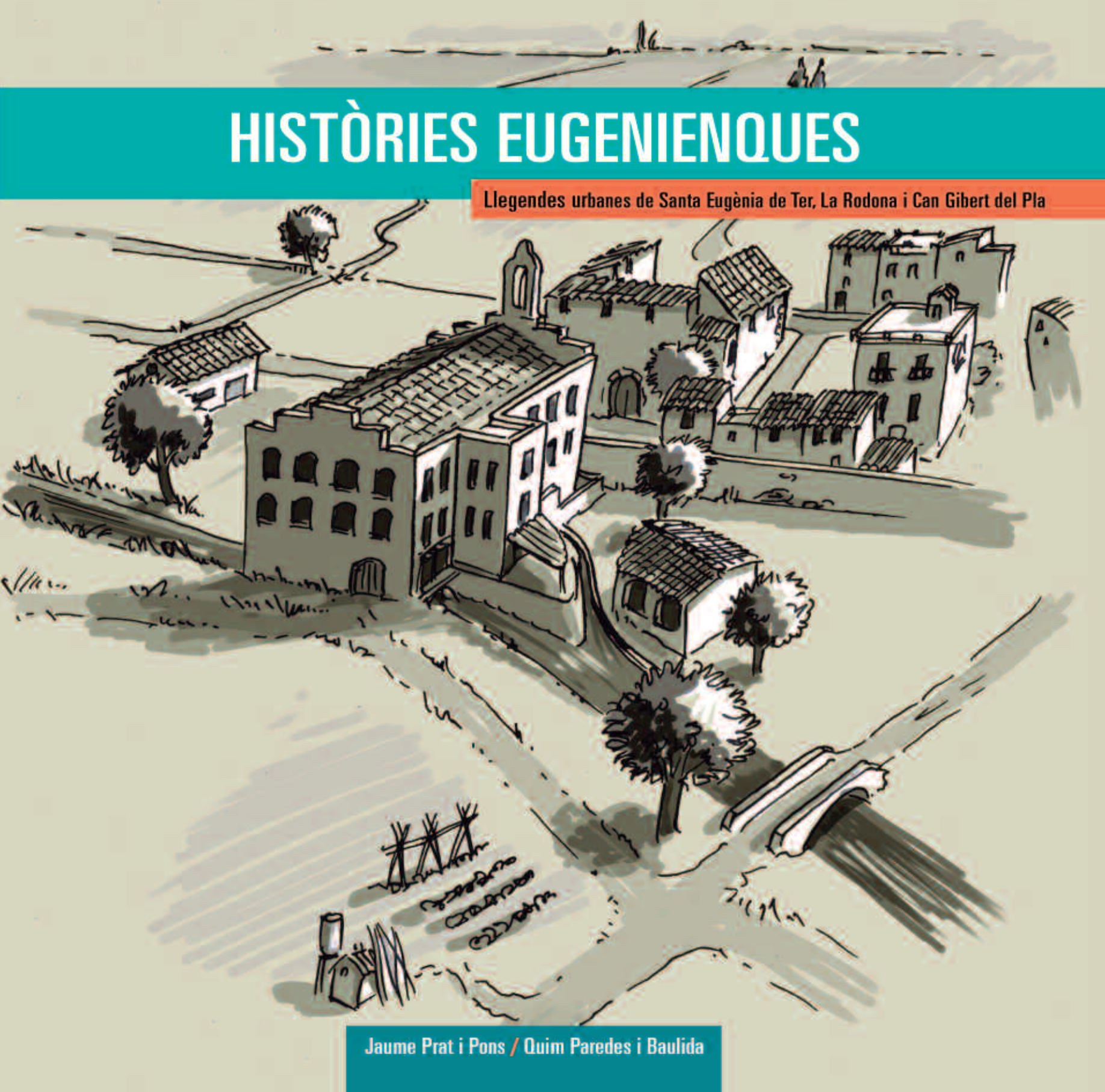

Jaume Prat i Pons / Quim Paredes i Baulida

HISTÒRIES EUGENIENQUES

Llegendes urbanes de Santa Eugènia de Ter, La Rodona i Can Gibert del Pla

Jaume Prat i Pons / Quim Paredes i Baulida

"Per a tots els avis i totes les àvies del barri,
són el nostre passat, el nostre present
i sense ells i elles no tindríem futur"

Les passes a la nit s'han de diferenciar per la seva velocitat,
molt ràpides, segueix dormint,
si són lentes, amb molta cura, treu el cap.

Carlos Eduardo Silva

Edita
Ajuntament de Girona

Textos
Jaume Prat i Pons

Il·lustracions
Quim Paredes i Baulida

Disseny gràfic
Mercè Soler - Centre Cívic Santa Eugènia

Impressió
Impremta Pagès

Dipòsit legal
DL Gi 273-2021

Centre Cívic Santa Eugènia
Carrer Santa Eugènia, 146
17006 Girona
Tel. 972 245 111

Jaume Prat i Pons
Veïnat de Salt, 1965

Autor i col·laborador de diversos treballs d'investigació històrica de temàtica i format divers. Els darrers anys els ha dedicat a la divulgació de la història local dirigida, bàsicament, al món dels infants amb diferents contes, històries, llegendes, exposicions i novel·les juvenils com *La guerra vista pels petits*; *Un drac normal i el virus coronat* (ambdós a l'Escola Montfalgars); *El fantasma de la Mulleras* (Ajuntament de Salt); *Un dia de bombes* (Ampa Escola Montfalgars); *Un drac normal* ; *La Jordina i la Víbria del gorg blau*; etc.

Quim Paredes i Baulida
Sta Eugènia de Ter, 1965

Dedicat professionalment a tot el que envolta el món de la imatge. Les seves il·lustracions tenen principalment una finalitat pedagògica. Ha il·lustrat un munt de projectes com *Mira què pots fer*, *Chavorrillos* (Ajuntament de Girona); *Viure Sostenible* (Naturalistes de Girona); *Nosaltres i el Medi Ambient* (CILMA); *El fantasma de la Mulleras* (Ajuntament de Salt); *Un dia de bombes* (Ampa Escola Montfalgars); *Un drac Normal*; *La Jordina i la Víbria del gorg blau* (ambdós a www.24ixs.net/un-drac-normal/); etc.

Presentació

Hi ha moltes maneres de descobrir una ciutat, un poble, un barri o un indret, però una de les maneres més suggerents que tenim és a través de les seves pròpies històries i llegendes (populars o urbanes) que, al llarg dels anys, es van transmetent de generació en generació sense saber ben bé quina part d'elles és real i quina part és el resultat de la inventiva del seu narrador.

L'any 2012, a l'Escola Montfalgars de Santa Eugènia de Ter, es va presentar *La llegenda de la Nimfa del Rec*, un conte il·lustrat per l'eugenial pintor V. Huedo, com una manera de mostrar als alumnes d'aquella escola i, per extensió, als de totes les escoles de Girona el ric patrimoni del nostre popular barri que, malgrat tenir-lo tan a prop, moltes vegades, massa, ens passa totalment desapercebut. Aquesta va ser la primera història i, amb els anys, veient l'interès dels nens i nenes per conèixer el seu entorn a través de senzilles narracions vinculades a un lloc o a un personatge popular i proper del barri, en van seguir moltes més...

El resultat de tot plegat és aquest recull d'Històries Eugenienques - algunes de reals, d'altres d'inventades, la majoria amb un rerefons històric i unes poques amb un toc de màgia – amb les quals volem donar la visibilitat que es mereix l'antic poble i actual barri gironí de Santa Eugènia de Ter. Volem que la seva lectura us ajudi a (re)descobrir aquest bocí de Girona amb un teixit social particular i amb un patrioni desconegut, però no per això menys interessant, totalment allunyat del turístic nucli antic de la ciutat.

El nostre principal objectiu és que, una vegada llegides totes aquestes històries vinculades a l'eugenial barri que trobareu en les següents pàgines, us vinguin ganes d'arribar-vos-hi i passejar pels seus carrers mentre intenteu trobar les localitzacions on es desenvolupen cadascun dels relats tot descobrint les petjades d'un passat no tan llunyà a través dels seus personatges (reals, inventats o màgics).

Jaume Prat / Quim Paredes

índex

El carrilet fantasma 7
El misteri del til·ler 10
L'avió de Can Gibert 13
El secret de la campana 17
El soldat desconegut 20
El Tau 24
La cota 78 27
La gata de Can Calés 30
La pedra de la Rodona 34
El talp de Santa Eugènia 37
La llegenda de la Nimfa del Rec 40
El Pegaso 1062 43
La Biblioteca Montfollet i la pedra del saber 46
El safareig oblidat 49

El carrilet fantasma

El tren d'Olot surt quan vol i arriba quan pot. (Dita popular)

El nom de passeig d'Olot, l'artèria de circulació de vehicles més important que avui travessa Santa Eugènia, ve donat pel fet que el seu traçat segueix el de la via de l'antiga línia de ferrocarril Olot-Girona, popularment coneguda com la del tren d'Olot, que va funcionar entre els anys 1895 i 1969. Curiosament, dins el terme municipal de Santa Eugènia de Ter, mai va existir cap parada ni baixador del mateix. Els eugeniencs havien de baixar del tren en marxa aprofitant la seva poca velocitat o esperar-se a arribar a les estacions més properes, la del Veïnat de Salt o la de Girona, i fer o desfer la resta del camí a peu.

Diuen les cròniques que el tren d'Olot va fer el seu darrer viatge la nit del 15 de juliol de l'any 1969, pocs dies abans que l'home conquerís la Lluna. Un llarguíssim xiulet en mig d'un impressionant silenci va precedir l'últim recorregut de l'entranyable carrilet setanta-quatre anys després d'haver-se posat en marxa. La poca inversió econòmica que s'hi havia fet durant els darrers anys de funcionament i l'aparició dels primers autobusos de línia -més ràpids i, sobretot, més còmodes- van significar la desaparició d'aquesta popular línia de ferrocarril de via estreta (la via només tenia 1 metre d'ample). D'un dia per l'altre tot va quedar abandonat a la seva sort: els rails, els baixadors, les estacions, els tallers... En poc més d'un mes va desaparèixer tot el material i només quedaren les quatre parets de les estacions i el tram de via que travessava els termes municipals de Santa Eugènia i Salt ja que, en no posar-se d'acord els respectius consistoris amb la companyia propietària, encara van tardar cinc anys a ser retirats definitivament.

I és en aquest tram de via on, durant els anys en què va estar abandonat a la seva sort com a testimoni d'un passat proper, van tenir lloc una sèrie d'enigmàtics fets. Molts van ser els veïns de cases properes als rails que afirmaven haver tornat a sentir l'inconfusible llarg xiulet de la màquina de tren pels voltants de la mitjanit,

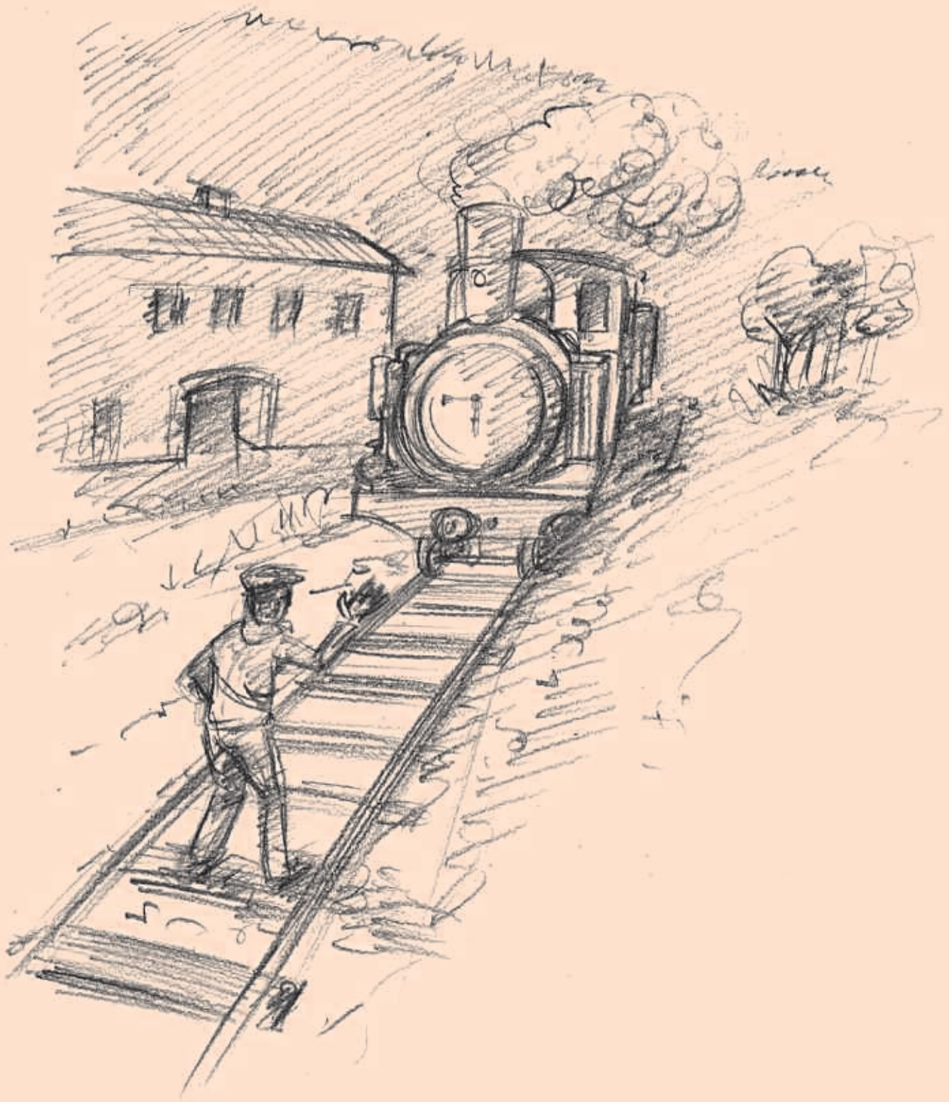

a la mateixa hora en què havia passat en el seu darrer trajecte fins a Olot. Fins i tot, més d'un afirmava que l'havia tornat a veure passar per la llavors descurada via..., amb vagons i tot!

Com que, amb el temps, cada vegada eren més els veïns que asseguraven haver escoltat o vist passar l'antic carrilet per aquell tram de via abandonat, la Guàrdia Civil va decidir investigar l'assumpte. El caporal Martín, llavors cap de la Benemèrita a la veïna població de Salt, va manar a dos dels seus agents de fer guàrdia, les nits que fessin falta, tot passejant amunt i avall de la vella via per tal de poder esbrinar l'origen d'aquell misteri. Malgrat que el caporal, home de raonament pla i poques conviccions, va tenir molt clar des del principi que allò no eren més que "tonterías", invencions d'uns quants veïns suggestionats amb el record de tants anys d'escoltar i veure passar el tren molt a prop de casa seva, va voler investigar-ho..., "el deber es el deber", va dir als seus subordinats.

Així van anar passant dies i dies en què, cada nit, una parella de la Guàrdia Civil, amb tricorni al cap i fusell al muscle, patrullava per les vies sense obtenir el més mínim resultat. Al cap d'un mes, el caporal Martín va decidir que ja n'hi havia prou del tema i va donar per acabada aquella inusual investigació. En el seu informe intern sobre aquells fets relacionats amb un "tren fantasma" hi va fer constar un simple i concís "mamarrachadas".

Però, anys després, durant la nit del dia 15 de juliol de 1974, just quan es complia el cinquè aniversari del llastimós darrer viatge del tren d'Olot, va succeir un fet que va trasbalssar tot el poble. Cap a la mitjanit, tot el poble de Santa Eugènia va poder escoltar el potent, llarguíssim i inquietant xiulet d'una antiga màquina de tren de vapor i, a més, els veïns més propers als rails van poder veure també com un fantasmagòric comboi, format per una màquina sense maquinista i quatre desballestats i desèrtics vagons de fusta circulava per les antigues i abandonades vies amb tots els llums apagats. I encara més. Quan el carrilet fantasma va haver passat, un dels incrèduls testimonis d'aquell inexplicable fet, en Jepet de Can Barrina, va observar que al costat de la via hi havia quelcom que semblava el cos d'una persona estirada a terra, ...però sense les cames.

En Jepet de Can Barrina, tot demanant ajuda a crits, va córrer com un boig per intentar socórrer aquell desgraciat que restava, inconscient i amarat de sang, al costat mateix dels rails sense que hi hagués cap rastre de les seves cames. En pocs minuts, una munió de gent va envoltar-los mentre es començava a escoltar, cada cop més propera, la sirena d'una ambulància. Tothom coneixia aquell home a qui li faltaven les cames: era en Pere Sabater.

Quinze dies més tard, quan en Pere Sabater va recuperar la consciència a la llavors Residència Sanitària, amb prou feines va poder explicar què li havia passat. Només va relatar que aquella nit havia sortit a fer un tomb per parar la fresca, que, sense pensar-s'ho, havia començat a caminar per sobre les antigues vies del tren d'Olot, que li havia semblat sentir el xiulet d'un tren i que... No recordava res més.

Quan jo era petit, tot sovint la meva àvia em feia portar sabates a arreglar a Can Pere Sabater del carrer del Mig, un home entrat a la seixantena, amb un cap i un cos molt grans, cabells blancs reclenxinats amb brillantina, una greu i característica veu, ...i les dues cames de fusta. Cada vegada que hi anava em dedicava el mateix somriure sorneguer mentre em deia: "El tren d'Olot em va tallar les meves cames i el fuster del poble em va fer aquestes de fusta per anar tirant". Llavors, sense que li demanés, em tornava a explicar aquella mateixa increïble història... ■

El misteri del til·ler

Quan, gairebé dos-cents anys enrere, el senyor Mallol va construir la fàbrica de filats de Santa Eugènia de Ter va fer plantar un til·ler en un jardinet adjacent, al costat mateix de la sèquia Monar.

Durant molt de temps, mentre la producció de fil a la fàbrica anava augmentant, el senyor Mallol, des del seu despatx mateix, observava amb orgull com el seu til·ler anava creixent i creixent. A més, a la primavera, l'arbre li proporcionava aromàtiques flors que, degudament assecades, després li servien per fer-se infusions de til·la tot aprofitant les seves propietats curatives i relaxants. Fins i tot, el metge del poble venia a proveir-se de trossos d'escorça que utilitzava com a cataplasmes per ajudar a cicatritzar ferides.

I així passaren anys i anys i, mentre la fàbrica anava canviant de propietaris, el til·ler restava allà, immòbil, imponent i, cada cop, més ufanós. Fins que un dia, ja encetat el segle XX i amb la fàbrica anomenant-se La Marfà, el seu llavors flamant director, el senyor Paquito, va decidir engrandir els terrenys de l'empresa per tal de fer una sèrie d'ampliacions en les instal·lacions i així produir encara més tones de fil. Una vegada comprats els terrenys necessaris, el senyor Paquito va encarregar al paleta de la fàbrica, un tal Quimet, que envoltés tota la propietat amb un gruixut i alt mur de pedra.

I així, en Quimet Paleta, ajudat per un parell de manobres, va iniciar la construcció del potent mur que havia d'encerclar tota la finca. Va començar pel costat est i, de mica en mica, pedra a pedra, la gruixuda paret va anar prenent forma. Al cap de tres mesos ja envoltava quasi tota la fàbrica, però, quan només restaven uns deu metres per estar totalment enllestit es va trobar amb un greu problema: el vell til·ler estava al bell mig del traçat del mur. Immediatament, en Quimet Paleta va aturar l'obra i va anar amb el director a consultar-li l'enrenou. El senyor Paquito li va dir que continués sense manies que, arribat el moment, ja s'encarregaria de fer arrencar d'arrel l'empipador til·ler. En Quimet Paleta va assentir i va continuar fent paret. A partir d'aquell dia però, cada

matí, el paleta i els dos manobres es trobaven que el tros de mur que havien construït el dia abans havia desaparegut i que totes les pedres emprades estaven ben desades en un piló al costat del til·ler. Així un dia i un altre i un altre fins que en Quimet Paleta, un xic espantat, li va explicar al director. Aquest, incrèdul, va manar al sereno de la fàbrica que vigilés durant tota la nit el tros de mur construït durant el dia. Però, ni així, tot i la vigilància del sereno, a l'endemà el tram de paret també estava desfet i les pedres apilonades sota l'arbre.

El fet va córrer com la pólvora per tota la fàbrica i, per extensió, per tot el poble. Cada dia en Quimet Paleta i els manobres construïen un tros de mur i, malgrat que hi havia algunes nits en què es reunien al lloc més de vint-i-cinc persones capficades a descobrir el misteri, cada matí tornaven a aparèixer totes les pedres posades el dia abans al costat de la soca del til·ler. Amb aquestes, la Lola Petita, una de les treballadores de la fàbrica, va anar a veure el director per tal d'intentar explicar-li per què succeïa aquell estrany fenomen. "Tot això és cosa de la Nimfa del Rec que habita sota mateix de la fàbrica. No vol que li treguin el til·ler on, cada matinada, un cop ha fet la seva ronda per tots els llocs de Santa Eugènia per on passa aigua, s'enfila per mirar el pont del Dimoni, origen de la seva maledicció fa centenars d'anys –li digué la Lola Petita a un incrèdul senyor Paquito– Que no ha sentit parlar mai de la vella llegenda de la Nimfa del Rec?".

Tot i que el director no sabia si agafar-se seriosament les paraules de la seva treballadora, va prendre una sorprenent decisió: va manar a en Quimet Paleta que fes el mur tort al punt just on hi havia el til·ler, de manera que no s'hagués d'arrancar aquest per finalitzar l'obra.

Així ho va fer el paleta i, a partir d'aquell dia, fos la Nimfa del Rec o fos el que fos, ja mai més es tornaren a trobar el mur desfet i les pedres apilonades al costat del til·ler. L'obra va avançar a bon ritme i, en una setmana, va poder acabar l'alta paret que envoltava tot el terreny propietat de la fàbrica de filats.

Han passat més de cent anys, la fàbrica de filats de La Marfà, com a tal, ja no existeix i el mur que l'envoltava s'ha enderrocat quasi en la seva totalitat, però, el tram que passa fregant el til·ler, tot fent un torta en el seu recorregut, encara hi és! Mai ningú ha gosat tocar-ne una sola pedra ni tampoc arrencar el til·ler de la Nimfa del Rec.

I vosaltres, coneixeu aquest arbre, el més vell de Santa Eugènia de Ter? ■

L'avió de Can Gibert

El jove barri de Can Gibert del Pla té el seus orígens a la segona meitat dels anys seixanta del segle passat. Des de llavors, i fins entrat el segle XXI, aquest nou veïnat, alçat en aquell indret on abans "tot eren camps" i amb identitat i vida pròpies dins el ja concebut barri de Santa Eugènia de Ter, no va parar de créixer.

Potser pel fet que aquells terrenys sempre havien estat de conreu, el descobriment que va fer-se, recent encetat el canvi de mil·lenni al subsòl d'un extrem del terreny antigament conegut com a "camp gran", quan es van excavar els fonaments de la que havia de ser la nova i definitiva seu de la parròquia eugenienca, encara va ser molt més sorprenent. Un dia, en plena fase de fonamentació, la pala d'una màquina excavadora que furgava el terreny va treure a la llum, juntament amb el munt de rierencs habituals, un petit i rovellat motor, un munt de taulells de fusta mig podrits i un llarg i recargolat tros de metall amb un forat al mig. De seguida, l'estranya troballa va fer que, al lloc dels fets, s'hi concentressin tots els passavolants habituals que es trobaven aquell dia de "visita d'obres". I va ser un d'aquells "arquitectes aficionats" d'edat avançada i memòria prodigiosa qui, en veure aquella inusual troballa, va començar a explicar la curiosa història de dos joves...
.....

Corria la darrera setmana del mes de gener de 1939 i al petit poble, llavors anomenat Pla de Ter, cada vegada veien la fi de la Guerra Civil més a prop. Malgrat el tràgic moment, dos atrevits marrecs de poc més de sis anys, en Jandro de Cal Carreter i l'Àngel de Cal Ferrer, ambdós veïns del carrer de Dalt, aprofitaven qualsevol moment per continuar buscant, entre les ruïnes de l'antiga església, cremada i enderrocada al començament de la guerra, el túnel que els més grans deien que portava a una amagada cripta on hi havia ocult un tresor.

Un d'aquells dies, mentre reposaven de la feixuga recerca, asseguts cames enfora a les ruïnes de l'únic tros de paret que restava mig dempeus de l'antic temple, van escoltar com començaven a sonar les potents sirenes de

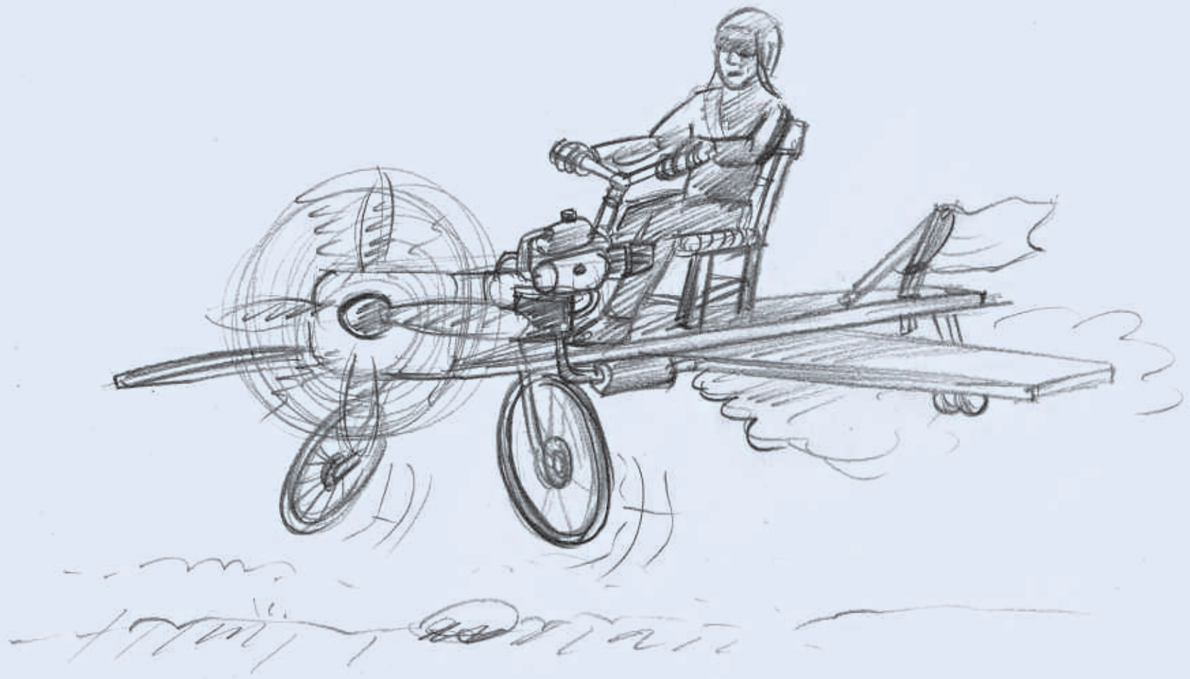

la veïna Girona que anunciaven el perill imminent de bombardeig. Des d'aquell privilegiat "palco", els dos vailets van observar embadalits com un gran i amenaçador avió resseguia el riu Güell des de l'aire; fins i tot els va semblar que aquest deixava caure una bomba a l'alçada del pont de la Rodona... Per desgràcia, aquest avió no va ser l'únic visitant aeri de la ciutat ja que, en dies posteriors i fins a l'entrada de les tropes franquistes, la ciutat va ser bombardejada diverses vegades. Però va ser en aquell moment, en veure en viu i en directe el primer aparell volador de les seves vides, quan els dos amics van tenir una idea: un dia es construirien el seu propi avió.

Dotze anys més tard, en Jandro i l'Àngel, tots dos amb divuit anys acabats d'estrenar, treballaven als respectius negocis dels seus pares. En Jandro, construint i reparant tot tipus de carros i carretes i l'Àngel, ferrant cavalls i domant foc i ferro per fer tot tipus de forjats. Un dia, quan per la ràdio van anunciar que un avió militar havia fet un aterratge d'emergència en un dels propers camps de secà propietat de la masia de Can Gibert del Pla, als dos amics va faltar-los temps per anar-hi. En arribar al lloc no s'ho podien creure. Davant seu, enfonsat en el fang de les darreres pluges, hi tenien un avió de veritat.

Sense temps per perdre, en Jandro va treure's de la butxaca de l'armilla una vella llibreta amb gastades tapes de cuir i va començar a dibuixar, esquemàticament, l'enginy volador. Mentrestant, l'Àngel anava mesurant "a pams" cadascuna de les parts més importants de l'aparell i les hi anava cantant: "35 pams de llargada; 45 pams entre una punta d'ala i la punta de l'altra ala; 12 pams des del terra fins a la cabina; l'hèlice: 6 pams de llarg per mig d'ample..." PLOF! L'hèlice de l'avió, en contacte amb la darrera apamada de l'Àngel, va caure al terra. No van tenir gaire temps de més, el soroll d'un motor els va posar en alerta. Un desballestat camió militar començava a enfilar per l'enfangat camí de carros que portava fins al camp on es trobaven amb el clar objectiu de recuperar l'avió. Els dos joves es van mirar, van fer que sí amb el cap amb un gest còmplice... i van arrencar a córrer com si el món estigués a punt d'acabar-se.

A partir de llavors, durant interminables nits, dins una propera nau abandonada, antic magatzem de vi, tots dos van estar treballant en el seu particular projecte. De mica en mica, en Jandro i l'Àngel, aprofitant els seus respectius oficis, van anar arreplegant tot el material necessari per donar forma a la seva idea. Ara quatre taulons de roure, ara una cadira de balca, ara la lona d'una carreta, ara un piló de claus, ara unes quantes barres de ferro, etc. La cirereta va ser aconseguir les dues rodes i el motor de 99 cc d'una llavors popular moto Lube, màquina que el director de la fàbrica de filats havia abandonat, mig aixafada, en un descampat proper després de caure amb ella, sense prendre cap mal de consideració, el mateix dia de la seva estrena. Va passar quasi un any fins que, una nit, dins la nau, en Jandro i l'Àngel van restar en silenci més de cinc minuts observant la seva obra, davant seu tenien el seu propi avió... de fusta. Amb molta delicadesa, van desembolicar aquell llarg tros de metall que s'havien emportat d'amagatotis de l'avió aterrat d'emergència i, amb molta cura, el van acoblar al seu motor. Era la darrera peça... ara només quedava el més difícil: fer-lo volar.

L'endemà mateix, amb la primera claror del dia i amb l'ajut d'un cavall acabat de ferrar, van arrosegar el flamant avió de fusta amb rodes i motor de moto fins al llavors erm i planer "camp gran" propietat de Can Gibert del Pla, molt més llarg que un camp de futbol, on havien calculat que tindrien més espai per a l'enlairament del seu aparell. Pel camí se'ls va afegir un bon grapat de curiosos que volien ser testimonis d'aquella aventura aèria. Arribats al "camp gran", els dos amics es van jugar a cara o creu qui seria el pilot del primer vol. La sort es va decantar al costat d'en Jandro que, sense perdre un minut, es va seure a la cadira de balca situada al mig del "niu" fet amb lona de carreta que feia les funcions de cabina,

va agafar amb les mans el manillar de moto que servia de "volant" i va donar un fort cop de peu a la palanca per engegar el motor mentre recargolava el puny del gas. El motor de la Lube va arrencar a la primera i l'hèlice de l'avió de fusta va començar a donar voltes; primer molt lentament per, de mica en mica, a mesura que en Jandro anava engranant marxes, agafar molta més velocitat. BRRRRRRRRRR!!! L'Àngel, amb uns quants homes més, van empènyer amb totes les seves forces l'aparell, BRRRRRRRRRR!!!, alhora que, aquest, centímetre a centímetre, començava a enlairar-se del terra. BRRRRRRRRRR!!! Semblava que el petit motor Lube havia d'explotar, però l'hèlice continuava girant cada cop més ràpid. L'avió de fusta havia agafat prou velocitat i començava a volar. BRRRRRRRRRR!!!

L'ascensió va continuar fins a uns tres metres d'alçada en línia més o menys recta mentre les ales es tombaven amunt i avall tot buscant l'equilibri com el pal d'un funàmbul sobre la corda. L'avió de fusta i el seu pilot veien el terra sota els seus peus! De cop però, quan tan sols portaven recorreguts poc més de cent metres... COF! COF! El motor Lube va dir prou i aparell i pilot van començar a baixar, planejant sense control, en direcció al terrós camp. PATAM!!! L'avió va estavellar-se i va quedar completament destrossat amb tot de fustes escampades al voltant del motor mig cremat per l'esforç. En Jandro va tenir el temps just de saltar de l'aparell abans que aquest no xoqués amb el terra; tot i això, el desastre aeri li va costar el cos masegat i un braç trencat. Pel que fa a les restes de l'avió de fusta, aquestes van quedar abandonades a la seva sort al lloc del sinistre. Un mes més tard, un dels treballadors de la masia propietària del camp va fer, allà mateix, un forat ben fondo i va enterrar tots aquells trossos de l'andròmina voladora.

Ni en Jandro de Cal Carreter ni l'Àngel de Cal Ferrer mai van agafar un avió en tota la seva vida... segurament ja n'havien tingut prou amb el seu de fusta.

.....

Al mes de desembre de l'any 2002 es va inaugurar, al barri de Can Gibert del Pla, el nou edifici, llargament reivindicat, que havia d'acollir la parròquia de Santa Eugènia. El que potser no saben els seus feligresos és que, segons un dels obrers participants en la construcció del temple, una part dels reblons utilitzats a l'obra procedeixen de la fosa d'una antiga hèlice d'avió trobada en aquell mateix lloc. ■

El secret de la campana

Què poden tenir en comú el petit i buit campanar d'espadanya emplaçat sobre l'antiga fàbrica de filats de Santa Eugènia de Ter i una de les dues enormes campanes de la moderna església de Sant Narcís? Doncs, molt més del que us pugueu pensar. Segons el director de la fàbrica, avui traslladada al Veïnat de Salt, aquests dos fets estan del tot entrellaçats i tenen molt a veure amb el seu predecessor en el càrrec, el popularment conegut com a senyor Paquito.

Corria l'any 1941, feia només dos anys que havia finalitzat la sagnant Guerra Civil i el país estava sumit dins una obscura i dura postguerra plena de mancances de tot tipus. Malgrat tot, la fàbrica de filats havia aconseguit tirar endavant gràcies al fet que la seva maquinària fabricava un tipus de fil de cotó molt preuat per fabricar les llavors imprescindibles samarretes imperi blanques. Així, davant el creixent allau de comandes, el director de la fàbrica, es va veure obligat a contractar més personal. Una de les productores contractades, així eren anomenades les treballadores en aquells anys, destacava, i molt, per la seva singular bellesa. Aquest fet no va passar desapercebut pel director que es va empescar la manera que a aquella guapa noia se li assignés l'única màquina de les que conformaven la secció dels manuars que es divisava des d'una finestreta del seu despatx. Així, cada dia, es passava hores i hores mirant la noia mentre aquesta feia el seu torn en aquella gran màquina. Restava allà, embadalit, mentre ella enfilava, entortolligava i nuava aquells gruixuts cordons de cotó, matriu del que, al final del procés, seria el fil. Però, degut a la seva timidesa, mai gosava dirigir-li la paraula. Van Passar dos mesos i ell la continuava estimant en silenci des de aquella finestreta.

Decidit a fer un pas endavant, un dia va anar fins a una joieria de la Rodona a comprar un preciós rellotge d'or per regalar a la noia. Però, els dies passaven, el director continuava mirant la noia per la finestreta del despatx i el rellotge d'or continuava en un calaix de l'escriptori esperant de ser regalat.

"D'avui no passa! Quan entri a la fàbrica per començar el seu torn la convidaré a entrar al despatx amb qualsevol excusa, li expressaré els meus sentiments i li regalaré el rellotge d'or", va pensar el director un dilluns al matí. Així, mentre el "tut" tocava recordant que faltava un quart d'hora per començar el torn de les vuit, la veure venir pel carrer de Baix. Aquell dia estava encara més bonica, amb aquella brusa blau cel, aquella faldilla prisada a conjunt i aquell somriure dibuixat a la cara...

De cop es va sentir un fluix "crec!", seguit per un estrepitós "barrabum!" barrejat amb un, quasi imperceptible, crit de sorpresa i dolor. I llavors silenci. El director va treure el cap pel finestral del despatx que donava al carrer i ho va veure. El vell i podrit jou que aguantava l'antiga campana de la fàbrica, en desús des que va ser substituïda per un més modern "tut" o sirena elèctrica, s'havia esbardellat, la campana s'havia precipitat al buit i havia caigut sobre la pobra noia que en aquell moment passava per sota. Malgrat que de seguida va ser atesa per altres treballadores que també es dirigien a la fàbrica, no van poder fer res per la pobra noia. La pesada campana de bronze l'havia colpejat al bell mig del cap i li havia provocat una mort fulminant, mentre la seva sang s'esmunyia pel mig de les llambordes del terra.

Pocs dies després, el consternat director de la fàbrica va manar a un encarregat de confiança que guardés els trossos de l'esmicolada campana dins una caixa de fusta, en la qual també va posar el rellotge d'or, i la va guardar al fons del magatzem.

Molts anys després, en una de les visites anuals que la família Marfà de Mataró, els propietaris de la fàbrica, feia al recinte fabril, una de les germanes, l'Eulària, avorrida d'escoltar les explicacions tècniques del director, es va endinsar en un vell magatzem ple d'antics trastos on es va fixar en una vella i polsegosa caixa de fusta amb la paraula "Manela" escrita en llapis. Va manar obrir-la al mosso del magatzem i allà hi va descobrir les restes d'una antiga campana de bronze. Al moment se li va acudir una idea brillant i va manar al mosso que carregués la pesada caixa al cotxe familiar.

Uns anys després, el dia 15 de febrer de 1959, davant una gran expectació, era beneïda la campana gran de la parròquia de Santa Eugènia de Ter, provisionalment situada a l'església de nova planta construïda al flamant barri de Sant Narcís mentre esperava temple propi al poble, ja que el vell havia estat cremat i enderrocat pedra a pedra l'any 1936 a les beceroles de la guerra. La campana, batejada amb els noms d'Eulària-Eugènia-Manela i amb la inscripció "Varen adquirir-me els feligresos de la fàbrica Marfà", havia estat fabricada, en part, amb les restes de l'antiga campana de la fàbrica trobades dins aquella caixa i, la resta, sufragada per la família Marfà i les aportacions que havien fet "siusplauperforça" els treballadors.

De seguida, però, la gent va adonar-se que el so de la campana tenia alguna cosa estranya, sonava com esquerdada, al so normal de campana se li afegia un altre so estrany no identificat. Fins i tot hi havia gent que deia que tenia la sensació que la campana plorava.

Cada dia, a les vuit del matí, fins al dia de la seva mort, el senyor Paquito, va obrir de bat a bat la finestra del seu despatx per escoltar millor el so de la campana del campanar de Sant Narcís, pensava en aquell rellotge d'or, amagat entre les restes de l'antiga campana, i deixava anar una quasi imperceptible llàgrima mentre recordava..., només ell coneixia el motiu del soroll esquerdat d'aquella campana. ■

El soldat desconegut

Al final del mes de gener de 1939, a les acaballes de la Guerra Civil i en plena retirada de les tropes republicanes, un derrotat, famolenc i brut destacament de soldats, amb un tal capità Álvarez al capdavant, va arribar a una gran masia fortificada existent entre Salt i Girona. En pocs minuts van convertir el lloc en una improvisada caserna i van amenaçar de mort el seu masover si ell i la seva família no els feien de criats. Així, durant les dues setmanes en que els militars van ocupar la masia, el masover, la seva muller i les seves cinc filles els van haver de complaure, sobretot cuinant i servint menjar i més menjar per a aquells homes que semblava que mai acabaven la gana.

Però no tot van ser desgràcies, als pocs dies de l'ocupació militar, la filla gran del masover va començar a intimar amb un guapo soldat del destacament; "s'assembla tant a un actor d'Amèrica i és tan diferent del pesat d'en Peret de Can Pagès de l'Era, que sempre em ve al darrere perquè ens casem...", deia sempre als seus pares. Una nit en què al guapo soldat li havia tocat de fer guàrdia davant la porta principal, la filla gran del masover va anar d'amagatotis fins a l'entrada per tal de donar-li una sorpresa. Però la sorpresa se la va emportar ella quan es va trobar que davant la porta principal no hi havia ni el seu soldat ni ningú. Va donar una volta sencera per l'exterior de la masia no fos que hagués anat a fer una ronda, però res, cap rastre del soldat. Esverada, va entrar dins la masia i es va posar a cridar demanant ajuda. Davant d'aquella sobtada alarma, en pocs minuts, tot el destacament va col·locar-se en perfecta formació dins el pati interior. "Fiiiirmes, ar!", va cridar amb energia el capità Álvarez i, de manera immediata, un caporal va procedir al recompte d'efectius. Efectivament, faltava el guapo soldat. Un escamot de soldats armats amb fusells es va passar tota la nit buscant-lo pels voltants sense obtenir cap resultat. Davant l'evidència, el capità va resoldre que es tractava d'un cas clar de deserció. Al cap de tres dies, el destacament republicà, amb una baixa per deserció a les seves files, va abandonar la masia camí de l'incert exili francès i va deixar enrere una desconsolada noia i una desballestada masia amb tot brut, rebregat i ple de polls, el rebost buit, el galliner sense gallines ni gall, ...i el pou sec.

Aquests fets van marcar molt els eugeniencs, així que, des de llavors, a la masia se la va començar a conèixer popularment com a "Can Arbres", una derivació dels mateixos veïns que no sabien pronunciar bé el cognom castellà "Álvarez", en record d'aquell capità que, amb el seu destacament, havia trasbalsat la vida del pobre masover i la seva família.

Entrat l'any 1943, el masover de Can Arbres, fart d'haver de traginar aigua de la veïna sèquia Monar ja que, malgrat els quatre anys passats des que els militars havien ocupat la masia, el pou mai més no havia tornat a tenir aigua, va anar a trobar l'alcalde de Santa Eugènia. Aquest, el popular senyor Paquito, també director de la veïna fàbrica de filats, el va adreçar a un dels més reputats pouaters de la comarca, en Miquel de Can Jordiet del poble de Cervià de Ter, "...si ell no t'ho soluciona no t'ho farà ningú", li va dir. I així, el masover va anar fins a Cervià per tal de contractar el prestigiós pouater.

Uns dies més tard, va arribar a la masia un home menut d'uns seixanta anys que, abillat amb una gastada roba de treball, una gorra calada fins a les celles i una cigarreta als llavis, es va presentar com en Miquel de Can Jordiet. L'acompanyava un espigat marrec de 12 anys, en Lluïset, el seu nebot i ajudant. El pouater va donar un cop d'ull al pou, va mirar-se el rellotge de butxaca tot buscant la posició del sol, amb una branca de magraner en forma de "Y" va donar diverses voltes al voltant de les parets de protecció del pou, es va fregar la suor del front amb el mocador de coll i va dir al masover que si existia alguna manera que el pou tornés a tenir aigua ell la trobaria.

Sense més dilació, l'experimentat pouater, proveït d'un pic i una pala, va baixar, amb molt de compte, fins al fons del pou ajudat per la corda de la cúrria i uns petits forats per posar els peus estratègicament situats a les seves rodones parets. Allà, a uns quinze metres de profunditat, sobre la sorra i el fang que cobrien el fons del pou, amb l'ajut d'una llàntia d'oli, va comprovar que, del costat d'una de les parets, en sortia un minúscul i quasi imperceptible filet d'aigua. "Això serà més senzill del que em pensava", va pensar. De cop, va notar com un vent glaçat li calava tots els ossos del cos, alhora que se li apagava la llàntia. Llavors, estant gairebé a les fosques, li va semblar que no estava sol i que algú li posava la mà al muscle mentre, amb una veu ofegada, quasi inaudible, li deia: "Ajudeu-me, si us plau, ajudeu-me." Ràpidament, en Miquel, va enfilar-se per la corda de la cúrria deixant les eines i la llàntia d'oli al fons del pou. Quan va arribar a la superfície el cor li botava dins el pit, tenia la cara del tot pàl·lida i les mans li feien molt mal per l'esforç i no li paraven de tremolar. "Què t'ha passat, oncle?", va preguntar-li el seu nebot. "Res, res, m'ha semblat que el pou s'inundava i..., demà continuarem". El pouater no va tornar a obrir la boca durant la resta del dia.

L'endemà, en Miquel, aquest cop proveït d'una bombeta de 25 watts penjada d'un llarg i prim fil elèctric, va tornar a baixar al pou. En el seu fons només hi va veure les eines i la llàntia d'oli que ell havia deixat el dia abans. "Em faig vell...", va remugar amb veu alta juntament amb uns quants renecs i va començar a cavar amb energia al voltant d'on fluïa el minúscul filet d'aigua. No havia passat ni un minut quan: "CLONC !", la pala havia tocat alguna cosa metàl·lica. Va tornar a clavar la pala diverses vegades més al mateix lloc: "clonc! clonc! clonc!" Amb les mans va apartar la terra que cobria aquell estrany objecte metàl·lic notant que estava com empresonat a la paret del pou. Amb l'ajut d'una paleta que li va baixar el seu nebot dins la galleda de pouar aigua, a poc a poc va anar traient la terra que envoltava l'objecte. I de cop ho va veure. Era el casc d'un soldat, ...amb soldat i tot! Bé, més aviat el que quedava d'ell.

A poc a poc, en Miquel va desenterrar el que semblava un ninot de carnestoltes rebregat, les restes momificades d'un pobre desgraciat que havia caigut al pou, juntament amb unes corretges, unes botes mig podrides, la sivella d'un cinturó i un fusell. Amb l'ajut de la cúrria ho van anar pujant tot cap amunt, menys el casc que encara estava encastat a la paret del pou. Amb molt d'esforç va aconseguir desclavar-lo i quan l'estava posant dins la galleda va sentir una fort remor. "BROM!", una potent deu d'aigua va començar a inundar ràpidament el pou; sembla ser que el casc li feia les vegades de tap. "Ràpid, pugeu la corda!", va cridar en Miquel, mentre s'enfilava per aquesta tan ràpid com podia. En qüestió de minuts el pou va quedar inundat fins a una alçada de 8 metres.

Les restes del soldat van quedar exposades al costat de les parets del pou fins que va arribar una parella de la Guàrdia Civil amb el Jutge de Pau del poble. Mentrestant, la filla gran del masover de Can Arbres va quedar-s'hi tota l'estona fent-li companyia i plorant; ...era el seu guapo soldat, a la culata del seu fusell hi tenia gravat el nom de la seva estimada. No havia desertat com varen pensar els seus. El caporal de la Guàrdia Civil va anotar en el seu informe que, segurament, aquell desgraciat, mentre feia guàrdia, va voler pouar aigua per beure, va relliscar, va caure al pou i es va ofegar; ...tot i que mai podrien saber del cert el que li havia passat.

Les restes del soldat –cos, casc, fusell, sivella i corretges– van ser enterrades pels veïns al cementiri de Santa Eugènia sota l'epitafi "Soldat desconegut", el pou de Can Arbres sempre més va tenir aigua, en Miquel de Can Jordiet de Cervià de Ter va decidir que ja era massa gran per continuar fent aquella feina tan dura i es va jubilar, la filla gran del masover no es va casar mai i en Peret de Can Pagès de l'Era, l'encara pretendent de la noia, va desaparèixer misteriosament el mateix dia que van trobar el soldat al fons del pou i mai més se'n va saber res.

Avui, aquell pou està cegat, però al seu fons encara hi resten els estris que el vell pouater, amb les presses, va abandonar en fugir. Per cert, la masia on van passar aquests fets també es coneixia, i encara es coneix, amb el nom de "Can Ninetes" en relació al pare del seu masover, però això ja és una altra història... ■

El Tau

Nen, porta't bé, ...si no et portes bé li direm a El Tau que, quan passi, se t'emporti dins el sac. Encara avui en dia, a Santa Eugènia de Ter, hi ha avis que diuen això als seus nets quan els fan enrabiar amb alguna malifeta infantil. Exactament el mateix que els seus respectius avis els deien a ells.

Sembla ser que, al final del segle XIX i durant un curt període de temps, pel carrer de Baix del llavors petit poble, cada dia quan es feia fosc hi passava un enigmàtic home amb un sac colgat a l'esquena. Tenia uns seixanta anys d'edat, la pell de la cara gravada per una gran quantitat de solcs, unes mans grans i arrugades que delataven el dur treball realitzat, calçava espardenyes de cordill, duia una boina de color negre que li amagava els seus pocs cabells curts i blancs i penjava dels seus llavis una cigarreta mig apagada. Quan passava pel carrer que travessava el poble mai deia res a ningú, mai mirava a ningú, fins i tot semblava que fes tot el possible per no trobar-se ningú. Sempre amb posat seriós, sempre amb els seus petits ulls mirant el camí sense fer esment de res del seu voltant. Només una cosa delatava el seu pas pel carrer: acompanyava el seu compassat caminar xiulant una peculiar melodia. Cada dia, a la mateixa hora, vestit amb la mateixa roba gastada pel temps, amb el sac a l'esquena i xiulant la mateixa inquietant tonada.

De seguida la gent de Santa Eugènia va començar a murmurar coses sobre aquell curiós i enigmàtic personatge: que si era un rodamón, que si fugia d'alguna cosa, que si tenia una malaltia molt greu que podia contagiar-se, que si era un lladre... Fins que, finalment, el secretari de l'Ajuntament va dir que una vegada havia sentit dir que algú havia explicat que es deia que per la província corria un home, a qui deien El Tau, que semblava que agafava els nens que jugaven al carrer fins tard, els ficava dins el seu sac i se'ls emportava ningú sabia on. Com sempre sol passar en aquests casos, l'opció més recargolada de totes va ser la més acceptada pels veïns. A partir de llavors, cada dia, quan aquell misteriós home enfilava el carrer de Baix, tot xiulant la seva melodia, al crit de "que ve el Tau!", tothom feia entrar ràpidament els nens dins de casa alhora que se sentia el soroll de forrellats de portes que es tancaven i de persianes enrotllables de finestres baixant a gran velocitat.

Així van anar passant les setmanes en què, cada dia, sempre a la mateixa hora, aquell misteriós personatge a qui els veïns anomenaven El Tau passava xiulant amb el sac a l'esquena pel llavors ja desert carrer. Fins que un dia, vorejant la mitjanit, el masover de Can Surroca va alertar tot el poble dient que el seu fill de 10 anys, que aquella tarda, com totes les tardes, havia sortit a jugar a pilota, no havia tornat a casa. Tot seguit, un veí va alertar que, curiosament, aquell mateix dia, el singular personatge d'El Tau, per primer cop des que havia aparegut del no res, tampoc no havia passat pel carrer de Baix. La gent no va tardar a lligar caps i al crit de «ha estat El Tau!», «ha estat El Tau!», van començar a buscar el nen desaparegut per les hortes i camps que envoltaven el poble ajudats d'espelmes i petites llànties d'oli. Malauradament no van trobar-lo. Durant tres dies i tres nits, tots els habitants del poble van abandonar les seves tasques quotidianes per buscar, desesperadament, el fill del masover de Can Surroca però no van tenir èxit. El fet que El Tau tampoc no tornés a aparèixer pel carrer de Baix va reafirmar la teoria que havia estat ell qui havia segrestat el nen.

Al quart dia de la desaparició del nen, un pagès, masover de Can Guinart de la Rodona, mentre netejava de rostolls una parcel·la de terra mig abandonada prop de la Devesa, va sentir uns forts crits inintel·ligibles que semblaven venir de sota terra, molt a prop d'on era ell. En acostar-se al focus dels crits va veure un sac i, al costat mateix, un maldestre forat. Va arraconar unes velles fustes podrides mig amagades per la vegetació i va comprovar que el forat donava a un antic pou abandonat. Amb molta cura de no caure, va veure que al fons del pou hi havia un home i un nen completament bruts de fang que demanaven ajuda desesperadament. Amb el cor a mil, cames ajudeu-me va anar a avisar la gent del poble. En poca estona un munt de veïns es van reunir al costat de l'oblidat pou per tal d'ajudar amb el que fos.

El ferrer del poble, un home molt corpulent, valent i sense manies, va ser l'encarregat de baixar fins al fons del pou amb l'ajut d'una gruixuda corda subjectada per vuit homes. Primer va treure, sa i estalvi, tot i que molt enfredolit i espantat, el fill del masover de Can Surroca, que subjectava amb força una pilota entre les mans, i després va treure l'home a qui tothom anomenava El Tau, que encara portava lligada a la cintura una vella corda amb un extrem esquinçat. Segons va explicar el mateix nen, va caure al pou en trencar-se les velles fustes que el cobrien quan volia recuperar la seva pilota i aquell home va caure-hi tot seguit al trencar-se-li la corda que portava lligada a la cintura quan el volia ajudar després de veure com ell hi havia caigut. Tan bon punt El Tau va ser alliberat del claustrofòbic forat, sense donar cap tipus d'explicació, amb un ràpid gest va agafar el seu sac i va arrencar a córrer Devesa amunt. Mai més el van tornar a veure pel carrer de Baix ni tampoc per Santa Eugènia de Ter.

Però, qui era aquell home conegut com El Tau? I, per què encara hi ha gent que diu que, cada any i durant unes setmanes, al carrer de Baix se sent algú xiular una característica melodia, sempre la mateixa, quan ja s'ha fet fosc? ■

La cota 78

Corria la primavera de l'any 1983 quan, amb dos companys, vaig veure com unes potents excavadores barrinaven, sense miraments, la terra d'un solar que portava erm des del temps de la guerra. Enclavat al punt més alt de l'antic poble, al costat dret de "l'estret" en direcció a Girona, sempre havíem sentit dir que allà hi havia hagut l'antiga església parroquial i el cementiri vell, en desús des de la construcció del nou al primer terç del segle XX.

No cal dir que ens va faltar temps per anar a treure-hi el nas. Aquella mateixa tarda, un cop les màquines van cessar la seva frenètica activitat, tres aventurers –en Quim, en Josep Maria i jo– vam saltar les tanques que envoltaven el recinte per anar a xafardejar sense més objectiu que passar-nos-ho bé. Al lloc on, suposadament, havia estat el temple només vam trobar unes quantes filades mig enterrades de rierencs; sembla ser que, quan el van enderrocar l'any 1936, van aprofitar totes les pedres que van poder fer per fer els fonaments de la nova escola. Però, el vell cementiri restava allà, intacte, ja que passava del tot desapercebut gràcies al camuflatge, barreja d'heures i runa, que el colgava. La majoria dels nínxols eren buits però n'hi havia d'altres que mostraven el seu interior, ple de trossos de fusta i pilons de pols. També hi havia un munt de làpides amb velles inscripcions mig arrencades del terra i un sot allargassat, antiga fossa comuna, d'on sobresortien multitud d'ossos i diverses calaveres. Tot i que, el que realment va cridar tota la nostra atenció va ser una mena de petit altar situat en un racó protegint una vella làpida de pedra amb una inscripció gravada: «Mortuos excitare a somno no ets. Terribilis consequatur erit». Malgrat que ens va ser impossible de desxifrar amb les poques lliçons de llatí que havíem fet a l'institut, massa "campanes", en Josep Maria la va copiar en un tiquet del súper que portava a la butxaca. Després de repassar tots el racons del recinte i de jugar una estona a futbol amb unes quantes calaveres vam decidir donar per finalitzada l'aventura i anar cap a casa.

L'endemà, en Josep Maria no va venir a l'institut, cosa molt estranya, no faltava mai. Intrigats, en Quim i jo vam decidir fer-li una visita abans d'anar cap a casa. Vam trucar a la porta del pis dels seus pares i ens va rebre ell

mateix malgrat que no semblava ell. Tenia un alarmant aspecte demacrat, malaltís, amb la pell molt blanca i unes ulleres molt pronunciades. "Estic acollonit", ens va dir. "No he pogut dormir en tota la nit. Ahir, d'amagat, em vaig emportar de record una de les calaveres, la més sencera, i la vaig posar sobre la tauleta de nit. Doncs bé, a la matinada he començat a sentir veus per tota l'habitació, el meu llit s'ha trencat de cop per la meitat, m'ha caigut el llum del sostre sobre el cap, m'he fet un tall al peu amb uns vidres que no sé d'on han sortit..., i, quan me n'he adonat, la calavera ja no era on l'havia deixat. L'he trobat davant la porta, com si volgués marxar. Mireu! Encara hi és" I allà era la calavera, davant la porta, a punt de marxar. El seu relat ens va glaçar la sang, coneixíem bé en Josep Maria i no era una persona gens espantadissa, ans al contrari. I va continuar: "Ah!, per cert, amb l'ajut d'un diccionari he aconseguit traduir aquell estrany missatge de la làpida: «No despertis els morts del seu son. Les conseqüències seran terribles». Crec que estic maleït". Vam decidir d'agafar la calavera amb molta cura, posar-la dins una bossa de plàstic i tornar-la al seu lloc d'origen. Vam anar fins a l'antic cementiri i la vam llençar, amb bossa i tot, per sobre de la tanca. Abans de marxar vam resar no sé pas quants pa-renostres i avemaries..., per si de cas.

Al cap de pocs dies, les grans màquines excavadores van acabar d'arrasar tot aquell terreny, aixafant-ho tot: pedres, nínxols, làpides, ossos, etc. Ningú va veure la vella làpida amb la macabre advertència i, si algú la va veure, tampoc no li va fer el més mínim cas; acabant, segurament, dins d'algun contenidor de runa.

El flamant i modern mercat de Santa Eugènia, de titularitat privada, va ser inaugurat el 19 de desembre de 1984, però mai va tenir èxit. Els veïns no hi van anar a comprar i les parades van anar tancant gradualment. Mai es va poder recuperar la inversió i els locals van quedar abandonats a la seva sort; només van anar aguantant el bar i una agència d'assegurances que donaven a la carretera. El pàrquing de sota sempre va restar semibuit, pocs veïns s'hi van interessar. Així, l'any 2008 l'edifici del mercat va ser enderrocat, deixant intacte el pàrquing per tal de reurbanitzar el sector.

Si avui aneu al lloc on hi havia hagut el mercat veureu que hi ha un centre de dia per a gent gran i l'esquelet de formigó d'un bloc de pisos a mig fer, però, al lloc anteriorment ocupat per l'església i el cementiri no hi ha res, és buit. L'espai, abans ocupat per aquell solar erm durant dècades, avui és una plaça dura dedicada a la líder veïnal Leonor Joher. Aquesta va ser la solució d'urgència que va adoptar l'arquitecte encarregat del projecte després de la multitud d'entrebancs i acci-dents que es van produir mentre intentaven aixecar un edifici de cinc plantes en aquell lloc concret, el punt més alt sobre el nivell del mar de l'antic poble, un petit turonet quasi inapreciable al bell mig del pla, la cota 78.

També és probable que el mateix arquitecte rectifiqués en recordar allò de "No despertis els morts del seu son..."
Oi, Josep Maria? ■

La gata de Can Calés

Fins no fa molt, al passeig d'Olot, en el tram que travessa el barri de Santa Eugènia, existia una gran mansió, lúgubre i abandonada feia dècades, al bell mig d'un extens jardí, llavors convertit en selva, envoltat per un alt mur que la protegia de mirades externes. Una impressionant casa de tres pisos d'estil victorià construïda als anys quaranta del segle passat, amb grans finestrals, teulats acabats amb punxa, una torreta en un dels laterals i una gran escalinata davant la porta principal. Però també un veritable misteri per als veïns del poble, ja que aquests mai en van conèixer els seus inquilins. Per aquesta raó els veïns es van referir sempre al gran casalot com a "Can Calés" per l'evident poder adquisitiu dels seus enigmàtics propietaris, alhora que n'explicaven tota classe de xafarderies i misteris.

Durant anys i panys, a la mansió només hi va viure, de manera habitual, un home que hi feia les tasques de guarda i jardiner, que amb prou feines abandonava mai els murs de la propietat i que, quan ho feia, no es relacionava gairebé amb ningú. Per no saber, els veïns no sabien ni el seu nom. Només, de tant en tant, del no res apareixia una grandíssima i luxosa limusina de color negre amb una estranya matrícula que entrava pel gran portal de ferro i enfilava el camí que portava fins a dins mateix del garatge. Un imponent cotxe, proveït d'un gran morro davanter coronat pel que semblava una estrella de tres puntes dins un cercle, conduït per un corpulent home abillat amb uniforme i gorra. Res a dir dels ocupants de la part del darrere del vehicle, ja que aquests es guardaven de mirades indiscretes darrere unes gruixudes cortines estratègicament situades als vidres de la limusina. Durant les seves estades, els suposats propietaris del casalot mai sortien d'aquest, raó per la qual, al poble, es van escampar tot tipus de rumors, ...fins que va arribar l'estiu de l'any 1975.

En aquella època, quan teníem 10 anys i érem dos marrecs pentinats amb clenxa, pantalons molt curts i mitjons blancs molt llargs, cada tarda de les vacances d'estiu quedàvem per jugar pels voltants de les vies del tren d'Olot, velles i abandonades. Com que el misteriós casalot de Can Calés era a prop de les vies, malgrat l'expressa prohibició dels pares d'acostar-nos-hi i que poca gent s'atrevia a córrer per aquells viaranys, nosaltres hi anàvem

d'amagat per mirar de veure'n els seus esquius propietaris. Però un cop allà, ens aturàvem davant l'amenaça d'una enorme gata tricolor de mirada desafiant que trobàvem a sobre del mur que envoltava la finca, com una silenciosa guardiana encarregada de vetllar per la seguretat dels estadants. Aquella gran gata, amb els seus penetrants ulls taronges i les seves afilades urpes, ens feia por, molta por, ja que sempre ens mirava fixament durant uns segons, llavors feia un parell de bufets mentre s'estarrufava tot ensenyant els unglots, donava unes quantes passes d'equilibrista amunt i avall per sobre la tanca i es deixava caure, en càmera lenta, cap al jardí. Nosaltres, fascinats, la seguíem amb la mirada a través del portal de ferro fins que desapareixia entremig dels arbusts.

Una calorosa tarda de dilluns del mes d'agost, tot just acabàvem de tenir una de les nostres "trobades" amb la gata de Can Calés quan, de cop, vam veure com tres cotxes i un camió de petit tonatge esbotzaven el pesat portal de ferro i entraven a la propietat sense cap mirament i com d'aquests en baixava un petit contingent d'homes armats que, literalment, van rebentar la porta principal de la mansió. En menys de quinze minuts, aquells homes van sortir de la casa carregats amb unes grans caixes de fusta i acompanyats pel guarda-jardiner, el xofer i un home i una dona que vam suposar que eren els propietaris de la mansió, tots ells emmanillats. Van pujar als vehicles i van marxar amb la mateixa celeritat amb què havien arribat. Ens vam espantar tant que, cames ajudeu-me, vam marxar cadascú a casa seva sense dir-nos ni una paraula.

L'endemà, a l'hora de sempre, quan ens vam tornar a trobar ens vam dirigir directament cap a Can Calés. L'indret estava solitari com sempre, però, aquell dia vam notar quelcom estrany que el feia encara més inquietant. Aparentment, tot estava igual que el dia anterior: el portal d'entrada a la propietat obert de bat a bat i la porta de l'entrada principal completament destrossada; però, per sorpresa nostra, la gata no era dalt del mur i, per tant, per primera vegada ens vam decidir a entrar dins la propietat. Amb molta cura i por, ens vam endinsar per aquell magnífic jardí fins quasi arribar al peu de la magnífica escalinata que conduïa a la porta d'entrada. Va ser llavors quan vam escoltar els forts miols de la gata que venien de dins la casa, ressonaven tant que les cames ens van començar a tremolar. Aquells angoixosos miols ens van glaçar la sang, el cor se'ns va accelerar molt de pressa i vam sortir corrents amb la pell de gallina.

Les tres tardes següents vam repetir la mateixa acció. Ens vam acostar cautelosament, fins a la casa i, quan vam tornar a sentir aquells intensos i esgarrifosos miols, en van marxar esporuguits. Per molt que ho vàrem intentar, cap dia vam ser prou valents per endinsar-nos a l'interior de la casa. Fins que la tarda del dissabte, quan tot just havíem traspassat el portal d'entrada al jardí, vam veure una pàl·lida nena de la nostra mateixa edat, totalment vestida de blanc i amb un osset de peluix a les mans. « Hola, sóc la "Loti", voleu jugar amb mi?», ens va dir dolçament, i nosaltres, sense dubtar-ho ni un segon, vam acceptar. Com que aquell dia no vam escoltar cap d'aquells miols vam atrevir-nos a entrar dins la casa tot acompanyant la nostra nova amiga, amb qui vam estar més d'una hora jugant a cuit i amagar per tots els racons del casalot, fins que la Loti ens va portar fins a un ample passadís i ens va assenyalar una antiga trapa de fusta perfectament dissimulada al terra. Encuriosits, vam aixecar-ne la tapa però, a banda de notar una estranya i forta pudor que sortia d'aquell forat, només hi vam veure foscor. Quan ens vam incorporar la Loti ja no era amb nosaltres, només hi havia el seu osset de peluix al terra. La vam buscar per tota la casa però no la vam trobar.

A partir de llavors, cada dia vam anar a la mansió per mirar si tornàvem a trobar la Loti, però mai més la vam tornar a veure, ni tampoc la gata. En una de les nostres incursions vam trobar un gran esvoranc a la paret d'un dels dormitoris que donava a una cambra sense cap obertura, l'amagatall ideal, totalment buida excepte per un vell medalló de color groguenc i amb estranys símbols gravats oblidat al terra i que es va convertir en el nostre botí. Fins que una tarda ens vam trobar que algú havia tancat el gran portal de ferro amb un gruixut cadenat i havia tapiat totes les portes i finestres de la casa.

Can Calés mai més va ser habitat i va quedar abandonat a la seva sort, fins que, passades quasi quatre dècades, la ja molt deteriorada mansió va ser totalment enderrocada i va deixar pas a un solar erm tancat per l'alt mur. Però el més sorprenent va ser la notícia que va sortir a la premsa un parell de dies més tard: "Trobat el cadàver d'una nena d'uns deu anys en un antic pou durant les obres de demolició d'una casa abandonada del barri de Santa Eugènia. L'autòpsia confirma que el cadàver no presentava signes de violència i que la víctima, d'identitat desconeguda, podria haver mort feia uns quaranta anys".

No fa gaire, cercant informació a l'Arxiu Municipal sobre l'antic municipi de Santa Eugènia per a una de les nostres investigacions, vam trobar, totalment traspaperat dins l'apartat "Ajuntament", un document datat el 4 d'agost de 1975 i barrat amb un gran segell vermell de "CLASIFICADO", on s'esmentava, en referència al "contubernio judeo-masónico-comunista-internacional" tan popular dins el franquisme més ranci, una operació secreta amb la detenció d'un empresari jueu d'origen alemany, reconegut col·leccionista d'art egipci, anomenat Walter Steiner, la seva esposa Sarah i dos homes més identificats com a "subalterns". Resquícies dels darrers cops de cua d'aquell negre temps de fèrria dictadura. En aquell moment, després de quaranta anys, ho vam començar a entendre tot. Aquells fets que, de nens, havíem vist a Can Calés, aquella gent armada, les caixes, aquella gent emmanillada, tots adults, i, sobretot, aquells miols que ens havien esporuguit, podia ser que no provinguessin de la gata com les nostres espantades ments infantils van pensar sinó..., i si aquells desesperats pares havien amagat la seva filla dins aquell pou?

La resposta a les nostres pors la vam obtenir pocs dies més tard en un *mail* de l'Arxiu d'Ostfildern, un poblet proper a la ciutat alemanya de Stuttgart, on s'adjuntava la partida de naixement de Lottie Steiner, nascuda el 3 de desembre de 1965, filla de Walter i Sarah. I si haguéssim estat valents?

A l'arribar a casa, el primer que vaig fer va ser anar al garatge a buscar una vella i polsosa caixa metàl·lica de Cola-Cao que, de tan enferritjada que estava, vaig haver d'obrir forçant-la amb un tornavís. Sorprenentment estava buida, el vell osset de peluix ja no hi era. Res ens quedava ja d'aquella aventura, aquell vell medalló de color groc amb estranys símbols i, quasi segur, de gran valor, que havíem trobat al terra d'aquell amagatall l'havíem perdut poca estona després a mans d'uns amics tot jugant a boles, ..."chiva, mano, pié, tute i a la canute!"

Diuen que si mires pel portal rovellat que tanca l'antiga propietat de Can Calés, amb un mica de sort, hi podràs veure una gata tricolor d'ulls amenaçadors i una nena jugant amb el seu osset de peluix. Nosaltres les hem vist.

La pedra de la Rodona

En una de les cantonades de la travessia del Progrés del veïnat de la Rodona hi ha enclavada una pedra amb una curiosa història al darrere, o millor dit, a sota. Una història que, malgrat els anys, ningú ha gosat provar-ne la seva veracitat, ja que, per fer-ho, s'hauria de moure i, de moment, mai ningú s'hi ha atrevit.

Expliquen els veïns de més edat que, al final del mes de gener de 1939, durant un dels bombardejos que va patir la ciutat de Girona a les acaballes de la Guerra Civil, un avió feixista italià va sobrevolar el veïnat amb la intenció de volar el pont de Salt o pont del Güell que salvava el riu per l'antiga carretera nacional 141 de Girona a Manresa i unia el veïnat de la Rodona amb el poble de Santa Eugènia de Ter. L'avió facciós va llençar una bomba mentre passava per sobre el pont, amb tanta mala punteria i tanta mala sort que, aquesta, ni va tocar el pont ni tampoc va esclatar. El defectuós projectil es va enclestar al terra de la cantonada d'una casa propera al pont deixant al terra un forat en forma de rodona perfecta i tan fondo que no s'arribava a veure el final. Passat el perill de bombardeig, moltes van ser les persones que van anar a veure aquell curiós forat deixat per la ineficaç bomba.

Pocs dies després, el dia 3 de febrer, en plena retirada, les derrotades tropes republicanes, amb l'objectiu d'endarrerir l'entrada de les tropes franquistes a la veïna Girona, van volar el pont de Salt. La trilita que els soldats van distribuir estratègicament per sota l'única arcada del pont va provocar una gegantina explosió que el va polvoritzar totalment alhora que va sacsejar el veïnat sencer. Malgrat l'eficiència dels soldats, amb la detonació, algunes pedres van sortir disparades a mode de projectils. Una d'aquestes va caure sobre mateix del forat rodó deixat dies abans per la bomba d'aviació cegant-lo completament.

La guerra es va acabar i, a principis de 1940, en només cinquanta dies, un batalló de famolencs presoners de guerra va construir un pont nou de formigó molt similar al vell per tal de substituir-ne un altre de provisional

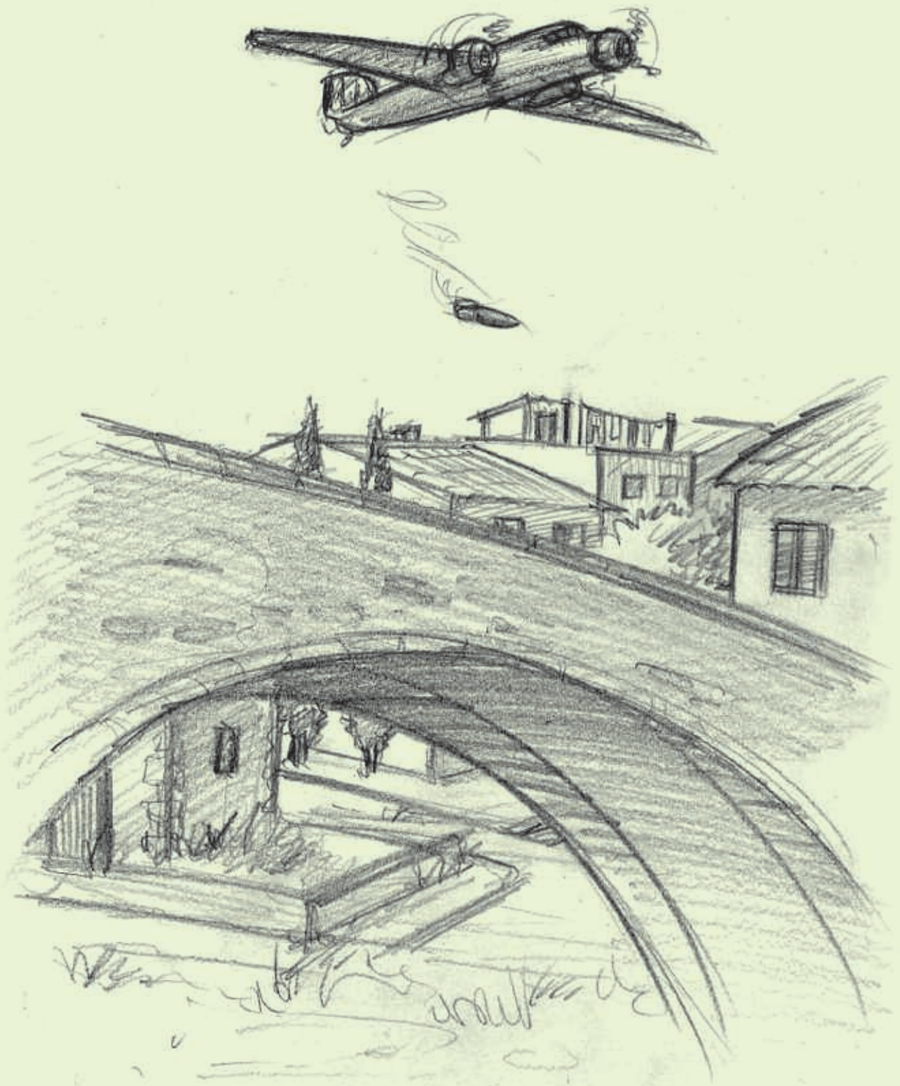

de fusta en forma de "V", amb una pujada tan forta que els carros tenien treballs a pujar-la. Però aquella pedra enclastada al forat va restar allà. Per molt que els veïns avisessin amb insistència a les autoritats civils i militars del possible perill que representava l'artefacte enterrat allà sota, ningú els va fer el més mínim cas. Sense voler, el propietari de la casa amb la pedra en una de les seves cantonades es va convertir en el seu guardià, sempre atent que ningú gosés moure-la del seu lloc.

Amb el pas del temps, el veïnat va crèixer, el poble de Santa Eugènia va deixar de tenir entitat pròpia i va passar a ser un simple barri gironí, però la gent no s'oblidava de la pedra de la Rodona, molts eren els veïns que feien volta per no haver de passar per davant seu i, amb els anys, la travessia del Progrés va quedar convertida en un cul de sac per on no circulava quasi ningú.

Fins que, l'any 1972, per causes que no fan al cas, el propietari de la casa es va veure obligat a vendre-la. El flamant comprador va ser un tal Joan, fill de l'amo de l'antiga fàbrica de sabó del veïnat que, tot repassant el contracte de compravenda, hi va descobrir una estranya clàusula escrita en lletra diminuta on es deia que mai es podria retirar la pedra situada a l'exterior del xamfrà sud de la casa. Intrigat, en Joan va preguntar al venedor de l'immoble el perquè d'aquella estranya clàusula i aquest, molt seriós, li va fer cinc cèntims de tot plegat. "Qualsevol toca la pedra!", va pensar en Joan un cop coneguda tota la història. Així, sense voler, el nou propietari es va convertir en el seu nou guardià..., fins a l'actualitat.

Fa uns anys, encetat el segle XXI, quan l'Ajuntament gironí va arranjar les voreres i el paviment de tota la zona, els operaris municipals, alertats pel propietari de la casa del xamfrà nord de la travessia del Progrés, tampoc no la van moure. Amb molta cura de ni tan sols tocar-la, van col·locar les llambordes del terra al seu voltant sense acabar d'arribar-hi. Si passeu pel davant de la pedra de la Rodona ho comprovareu amb els vostres ulls. Això sí, malgrat que hi ha gent que diu que només es tracta d'un antic i esquinçat guardacantó, no intenteu aixecar-la..., per si de cas. ■

El talp de Santa Eugènia

Si passegeu per Santa Eugènia de Ter i us arribeu fins a l'antiga fàbrica de filats, l'actual Espai Marfà amb la biblioteca Salvador Allende com a plat fort, podreu comprovar que aquesta va construir-se a sobre de la sèquia Monar, ni al seu costat dret ni al seu costat esquerra, ...al mig! El perquè d'aquest inusual fet, construir una fàbrica sobre un rec d'aigua, cal buscar-lo en la curiosa història que expliquen els més vells de l'antic poble.

Diuen els avis que els seus respectius avis els explicaven que dos-cents anys enrere un talp gegant rondava per les hortes de Santa Eugènia. Segons es deia, aquesta rara espècie de talp tenia un gran cos cilíndric de més d'un metre de llargada, una llarga cua d'uns vint-i-cinc centímetres, el cap en forma de con acabat amb un llarg morro i unes grans i potents potes del davant amb forma de pala acabades amb llargues i retorçades ungles totalment adaptades a l'excavació.

Malgrat que ningú l'havia arribat a veure mai, ja que es passava tot el dia excavant sota terra galeries i més galeries de túnels que connectaven amb el seu cau on tenia la seva confortable llar i el seu gran rebost d'aliments, es coneixia la seva existència pels grans pilons de terra en forma de petits volcans que deixava al bell mig de les hortes cada vegada que sortia a proveir-se de menjar, bàsicament cucs, llimacs, larves d'insectes i aranyes. Fins i tot els pagesos li tenien certa por ja que les vegades que algun gat curiós o alguna guineu famolenca havia intentat caçar-lo penetrant en un dels seus túnels mai més n'havia tornat a sortir.

Un dia, darrere Can Dositeu, al costat dret de la sèquia Monar, una colla d'homes va començar a cavar, a pic i pala, un gran forat als dominis del talp per tal de fer els fonaments del que havia de ser una fàbrica de filats de cotó. Amb el trasbals algunes de les galeries excavades pel talp gegant i bona part de la seva llar, rebost inclòs, van esfondrar-se. De seguida, el talp va sortir a la superfície i, malgrat la seva pobra vista, va poder veure l'origen del seus maldecaps: algú havia fet un forat encara més gran que els seus.

Molt empipat es va passar tota la nit traginant terra amb les seves potents potes davanteres fins que, entrada la matinada, va aconseguir tapar el forat excavat el dia abans per aquells homes. L'endemà, la colla d'homes no s'ho podia creure, no quedava res del forat que amb tant esforç havien excavat el dia abans. Sense perdre temps van tornar a excavar un forat igual al del dia anterior, però a la nit, el talp els el va tornar a tapar. Així, un dia rere un altre fins que el seu cap els va dir que provessin d'excavar a l'altre costat de la sèquia.

Els cansats homes van excavar un forat idèntic a l'altre costat de la sèquia, però l'astut talp se les va apanyar per travessar-la per sota i també els el va tapar. Forat que la colla d'homes feia durant el dia, forat que el talp gegant tapava durant la nit. De res va servir que alguns homes es quedessin a fer guàrdia durant la nit, l'intel·ligent talp treballava amb tanta rapidesa i tanta precisió per sota terra que els va ser impossible de caçar.

Un dia, el promotor de la nova fàbrica, un tal Joan Rull de Girona, preocupat pel retard de les obres i per la pèrdua de calés que això comportava a la seva butxaca, va tenir una gran idea: "No construirien la nau principal de la fàbrica ni a un costat ni a l'altre de la sèquia Monar, la construirien..., a sobre!"

I així va ser com tothom va quedar content, el promotor de la fàbrica va poder engegar aquesta tot just sis mesos després d'haver començat les obres a sobre mateix de la sèquia, i el talp gegant va poder continuar vivint, excavant metres i metres de fondes galeries a les hortes que envoltaven la nova fàbrica.

Explica la gent gran que aquesta és la raó per la qual mai s'han urbanitzat les hortes de Santa Eugènia. Cada cop que algun promotor immobiliari espavilat ha provat de fer els fonaments d'algun habitatge, l'endemà se'ls ha trobat altre cop plens de terra, ...alguns diuen que el culpable és el talp de Santa Eugènia. ■

La llegenda de la Nimfa del Rec

Diu la llegenda que, fa molts i molts anys enrere, els habitants del petit poble de Santa Eugènia de Ter, situat en un lloc conegut com el Pla de Girona, van decidir construir un petit pont per tal de salvar el riu Güell i així comunicar-se millor amb la veïna ciutat gironina per tal de poder-hi anar a vendre els magnífics llegums i hortalisses recollits a les seves productives hortes. De comú acord, els veïns van decidir encarregar la feina a un conegut mestre d'obres anomenat Guillem de Montfullà.

La construcció del pont es va iniciar ràpidament però, quan ja estava quasi enllestit, unes fortes pluges van fer créixer les aigües del riu i la fúria del seu corrent eva enderrocar tota l'obra construïda. El mestre d'obres, en veure aquell desgavell de pedres, es desesperà i digué als eugeniencs: "Només un dimoni pot fer en aquest lloc un pont que aguanti aquests aiguats!". Després d'haver dit aquestes paraules se'ls va aparéixer el Dimoni en persona i, molt amablement, se'ls va oferir a construir, en una sola nit, un pont prou fort capaç de suportar les envestides de les aigües més furioses durant més de mil anys; a canvi, però ell es quedaria l'ànima del primer ésser viu que passés per sobre del pont. Els veïns van acceptar i aquell mateix vespre, quan es va amagar el sol, el Dimoni es va arremangar i va començar la construcció del pont.

Amb els primers raigs de sol, el Dimoni ja havia enllestit un sòlid pont de pedra d'una sola arcada que permetia creuar el riu amb totes les garanties. Ara només faltava que hi passés algun ésser viu per acabar de tancar el tracte. Però els astuts habitants de Santa Eugènia van decidir que, en comptes d'una persona, farien travessar un gos pel nou pont per tal que el Dimoni li prengués l'ànima tal com havien pactat. Aquesta jugada no va agradar gens al Dimoni que, cansat per l'esforç de la nit, es va volguer venjar dels habitants del poble.

I... com va portar a terme la seva revenja? Doncs, convertint en nimfa la primera nena que travessés el pont; la faria invisible i l'obligaria a viure entre les aigües del poble de Santa Eugènia per a tota l'eternitat.

Quan ja tots els veïns tornaren cap a casa seva, satisfets per disposar d'un sòlid pont i per haver enganyat el Dimoni, una nena de dotze anys anomenada Gènia, una de les sis filles de Can Ninetes, amb tota la il·lusió del món, va creuar el riu Güell per aquell nou pont tan bonic. Just una passa després d'haver-lo travessat, la nena... va desaparéixer!

Invisible per a tothom i condemnada a vagar sense rumb per les aigües de la població, va decidir habitar al rec que travessa el poble, i més encara quan, a sobre d'aquest, hi van construir una gran fàbrica de filats, convertint-se així en la Nimfa del Rec.

Per sempre més va viure sota la fàbrica en un espectacular lloc que ella va batejar com la catedral de la Marfà, abandonant-lo només en nits de lluna plena per rondar per tots aquells llocs del poble per on corre l'aigua per, al final, just abans de sortir el sol, acabar pujant dalt de tot d'un til·ler centenari des del qual podia divisar el pont del Dimoni, origen de la seva maledicció.

Encara avui, hom diu que a les nits de pleniluni, els habitants de Santa Eugènia escolten els laments de la Nimfa del Rec quan passen prop de llocs relacionats amb l'aigua, tals com la font de la plaça del Poble, la sèquia Monar, el vell safareig, les hortes, els antics molins de farina i paper... fins i tot, a la plaça del Barco. Tot i que alguns diuen que tan sols es tracta del soroll que fa el vent quan passa per dins les aspes de l'antiga turbina de la fàbrica.

Epíleg

El vell pont del Dimoni va sucumbir als nous temps moderns i va ser desmuntat l'any 1968, però es van guardar un centenar de dovelles per poder-lo tornar a reconstruir en un futur. Així, després d'un munt d'anys de reivindicacions, l'any 2019 el poble eugenienc va poder recuperar el seu element arquitectònic més emblemàtic en forma de nou pont del Dimoni, situat molt a prop del seu emplaçament original.

Curiosament, segons un antic document amagat dins la Marfà i trobat l'any 2000 quan la fàbrica cessà la seva activitat, hi ha una manera de desfer l'encanteri i que la Nimfa del Rec torni a la seva condició humana: que una nena de la seva mateixa edat - anys, mesos i dies - passi pel pont del Dimoni en direcció contrària a com ho va fer ella fa tants i tants d'anys. Qui sap, si ara que els veïns de Santa Eugènia tornen a tenir el seu anyorat pont es podrà desfer la maledicció i la Nimfa del Rec es tornarà a convertir en la Gènia, la nena de 12 anys, filla de Can Ninetes. Per cert, si això passés, és molt probable que, per edat, anés a estudiar 6è de primària a... l'Escola Montfalgars. ■

El Pegaso 1062

Vuit d'abril, vuit d'abril, vuit d'abril... no em puc treure del cap aquesta data, la tinc completament gravada al fons del meu cervell. Va ser a les sis de la tarda del vuit d'abril d'enguany quan va passar, increïble però cert. Encara avui, passats tants dies, em sembla veure'l desfilar per davant meu tot esperant, a cavall de la moto, en un dels semàfors de la rotonda del passeig d'Olot que fa de pont sobre el Güell. Del no res va aparèixer un impressionant camió sorgit del passat, com si hagués travessat el túnel del temps.

Semblava nou de trinca, com si acabés de sortir de la capsa, si no fos perquè la seva matrícula, GI-43053, delatava el mig segle llarg de vida sobre la seva esquena o, millor dit, sobre la seva caixa de càrrega; una de les 899 unitats, construïdes entre els anys 1962 i 1964, dels camions Pegaso model 1062. Un antic monstre de l'asfalt conegut, popularment, com a "cabezón" per les grans dimensions de la seva cabina proveïda de dues grans i característiques llunes davanteres i coronada amb el simpàtic ninot Bibendum, logotip corporatiu d'una coneguda marca de pneumàtics, i proveït amb dos impressionants eixos direccionals davanters (quatre rodes al davant, dues a cada costat). Un dels camions més populars i extraordinaris que van rodar per les nostres carreteres durant dècades.

Però aquell camió, amb els seus greus, pausats i hipnotitzadors ronquets provinents del poderós motor, tenia una cosa que el feia diferent de qualsevol altre, era el que, durant més de trenta anys, fins a la seva mort, havia conduït el meu oncle... per això el coneixia tan bé. Il·lusionat amb la seva visió, vaig pensar que el seus propietaris, Transports Llenas de Santa Eugènia de Ter, per fi s'havien decidit a restaurar-lo i tornar-lo a posar en funcionament, ja que, segons tenia entès, feia molts i molts anys que estava fora de servei. Val a dir que, aquesta popular empresa familiar de transports, durant els més de seixanta anys en què va estar activa, només va disposar de quatre camions, tots ells de la marca Pegaso.

Mentre el veia passar em van venir un munt d'imatges de temps antics quan, de petit, durant les vacances, el meu oncle em deixava acompanyar-lo. Amb ell havia anat a omplir la caixa basculant (bolquet) del camió de greda del volcà Croscat d'Olot, de plom per fabricar perdigons a Sitges, de pinso per a granges de pollastres al port de

Barcelona, de cava a Sant Sadurní d'Anoia..., sempre carregat fins a dalt tant de volum com de pes, s'havia d'aprofitar el viatge! També vaig recordar els forts bufets i roncs, i les constants queixes del motor del pobre Pegaso protestant per les més de disset tones de càrrega que suportava al seu llom i del conseqüent esforç que havia de realitzar per aconseguir pujar algun fort pendent, moment en què es feia del tot impossible la comunicació oral dins l'espartana cabina, ja que el gran motor estava entaforat entre els dos seients. L'ensordidor soroll amortia del tot els constants renecs que, tot manipulant amb destresa la caixa de marxes reductores, escopia el meu oncle i que eren fàcilment "llegibles" als seus llavis i a la seva gesticulació.

Un cop va haver passat, vaig decidir seguir-lo, vaig pensar que, per l'hora que era, deuria anar de tornada. I no em vaig pas equivocar, anava directament cap al seu cau del carrer Sant Sebastià. Quan vaig arribar a l'antiga seu de Transports Llenas vaig observar que les grans portes per on entraven i sortien els camions estaven molt empolsades, rovellades i plenes de teranyines, com si fes molt temps que no s'obrissin, cosa estranya si acabava d'entrar-hi aquell vell dinosaure. Vaig tocar el timbre i em va rebre en Josep, fill del Josep fundador de l'empresa, molt diferent de com jo el recordava, cosa normal ja que havien passat molts anys des de la darrera vegada que l'havia vist.

Vaig preguntar-li pel camió del meu oncle i el vaig felicitar per la seva acurada restauració i posada a punt. –Restauració? Posada a punt? El "cabezón" que portava el teu oncle?– va contestar-me molt sorprès mentre es gratava la seva calba closca, i va afegir: –Coi noi, el camió del teu oncle va morir amb ell. No ho recordes? Quan el teu oncle va morir el seu Pegaso també, mai més vam aconseguir posar-lo en marxa, i mira que se'l van mirar un munt de mecànics! Per cert, no és avui l'aniversari de la mort del teu oncle? Si no m'equivoco avui fa exactament 20 anys! Tornant al camió, però... encara el conservo, eh? Bé, els conservo tots, des del primer camió que va tenir el meu pare, el mofletes, un model de 1953 amb el volant al costat dret per controlar millor les cunetes de les antigues i perilloses carreteres, fins al més "nou", un cap quadrat, de l'any 1972. Estan tots a baix... els vols veure?–

Em va conduir al grandiós garatge que ocupava tota la planta baixa de l'edifici i que, malgrat les dècades passades, estava quasi igual com el recordava i on, entremig de trastos, carraques i recanvis de tota mena, hi havia els quatre camions Pegaso de diferents models, tots ells coberts per un pam i mig de pols acumulada d'ençà dels anys de repòs. I allà, a la part més fonda del local, hi havia el que havia conduït el meu oncle. Tal com el recordava, idèntic al que havia vist feia poca estona però, ara, amb aspecte brut, vell i derrotat, fins i tot li mancava el característic ninot, una pila de pneumàtics amb forma més o menys humana, a la part central de la cabina.

Arraconant tot tipus d'andròmines em vaig acostar per mirar-li la matrícula, per si era diferent de la del camió que havia vist una estona abans, però no, era la mateixa, GI-43053. Va ser llavors, al posar-m'hi al davant, que ho vaig notar... De la part frontal de la cabina en sortia una forta escalfor, la notava perfectament, semblava un radiador encès. No m'hi vaig poder resistir i vaig tocar la reixa que amagava el motor, cremava! Estava tan calenta que vaig haver de retirar la mà. Talment semblava que el camió acabava d'arribar d'una ruta i que el seu motor encara estava en procés de refredament. També hagués jurat que, per uns segons, allà dret davant del vehicle, vaig ensumar la característica flaire de tabac negre que sempre acompanyava el meu oncle...

El proper vuit d'abril, a les sis de la tarda, tornaré a restar a l'espera al semàfor de la mateixa rotonda... per si el torno a veure passar. ■

La Biblioteca Montfollet i la pedra del saber

Tradicionalment, arreu de Catalunya, hi ha un munt de llegendes que, passades de generació en generació, parlen d'uns estranys, esquius, curiosos i juganers éssers de curta estatura, que van vestits de manera estrafolària, que poden viure més de mil anys i que són posseïdors d'extraordinaris poders amb els quals ajuden els humans. Se'ls anomena amb tota mena de noms i motius però, genèricament, se'ls coneix com a "follets".

Una d'aquestes històries parla d'un d'aquests misteriosos éssers que, durant centenars d'anys, va habitar a la falda del Montfalgars, una muntanya de 1610 metres d'alçada situada entre les comarques del Vallespir (Catalunya Nord) i del Ripollès. Es diu que, fins a la meitat dels anys seixanta del segle XX, prop del veïnat de Rocabruna, a la part més fonda del tot de la mina de les Ferreres, ja explotada en temps dels romans per extreure'n or i plata, aquest follet, conegut pels veïns amb el nom de Montfollet, custodiava el darrer exemplar d'un rar mineral de color blanc, únic a tot el món i dotat d'un poder excepcional, al qual ell anomenava la "pedra del saber". Quan l'any 1966 l'antiga explotació minera va ser clausurada per poc productiva, en Montfollet va abandonar, cames ajudeu-me, el seu cau just abans que la boca de la mina fos tapiada per sempre més. Amb les presses només va emportar-se aquell exemplar únic del poderós i estrany mineral.

Durant anys i anys en Montfollet, convertit en rodamón, va voltar i voltar per tot el país buscant, sense èxit, un lloc apropiat per desar la "pedra del saber". Fins que, de manera totalment casual, un dia indeterminat de l'any 1983, mentre passejava per l'antic poble de Santa Eugènia de Ter, llavors ja integrat totalment a la ciutat de Girona com un barri més, es va adonar que molts dels seus carrers tenien nom de muntanya: Agudes, Balandrau, Bassegoda, Campcardós, Costabona, Montnegre, Puigmal, Pedraforca..., i Montfalgars!

- "quan no hi ha ningú a l'escola"-

En Montfollet es va posar molt content de trobar un carrer amb el nom de la "seva" muntanya i, encara més, quan va veure que al número 4 s'estava construint un gran i funcional edifici destinat a escola. Encuriosit, però amb molta cura de no ser vist, va donar un tomb per tots els racons i raconets d'aquella imponent construcció quasi acabada que havia de tenir la important funció d'allotjar centenars de nens del barri en la seva primerenca formació acadèmica, la més important de totes. Va decidir que aquell lloc era ideal per guardar-hi el seu petit tresor, ...i així ho va fer. Va posar la "pedra del saber", juntament amb una escarida nota, dins d'una petita caixa de color blau i la va enterrar al peu mateix d'un menut i esquifit pi acabat de plantar al jardí de la que havia de ser l'entrada principal de l'edifici, amb l'esperança que algun dia la trobessin.

Van haver de passar vint-i-cinc anys fins que, un dia del mes d'abril de l'any 2008, després d'una setmana de fortes pluges, el llavors conserge de l'escola, quan va anar a obrir el portal gran del jardí de l'entrada principal perquè entrés un camió de repartiment, va veure una petita cosa blava que sobresortia un xic del terra, al costat mateix del gegantí pi. Aquest s'hi va acostar i la va acabar de desenterrar observant que es tractava d'una petita caixa de color blau. Sense demora, la va portar a la directora del centre tot explicant-li on i com l'havia trobat. Quan va obrir la caixeta, la directora va veure que al seu interior hi havia una pedra i un trosset de paper amb una curta missiva: "Aquesta és la Pedra del Saber, espero que en sapigueu fer un bon ús. Signat: Montfollet". Després de llegir-la, la directora va agafar amb la mà aquella estranya pedra de color blanc i, de cop, va sentir com una petita descàrrega elèctrica li recorria tot el cos al mateix temps que se li ocorria una brillant idea: l'escola disposaria d'una biblioteca escolar que, a més, seria oberta a tots els nens del barri..., i l'anomenarien Biblioteca Montfollet.

I així, dit i fet, el dia 28 de setembre d'aquell mateix any es va inaugurar la flamant Biblioteca Escolar Montfollet equipada amb una muntanya de llibres, un bon grapat de moderns ordinadors i una gran varietat d'activitats per tal que els nens i nenes de l'escola, i de tot el barri de Santa Eugènia, poguessin fruir, divertir-se, passar-s'ho bé i, sobretot, aprendre, objectiu principal de l'equipament.

Des del primer dia de funcionament tothom diu que, només passar per la porta d'aquesta biblioteca, et venen ganes d'agafar un llibre i llegir. La bibliotecària atribueix aquest fet al poder màgic d'una misteriosa pedra de color blanc que té guardada en un lloc secret...
...i tu?, hi has anat per comprovar-ho?

Sembla ser que, de tant en tant, de nit, quan no hi ha ningú a l'escola, en Montfollet fa una visita a la biblioteca que porta el seu nom i, de passada, comprova que la "pedra del saber" continua exercint tot el seu poder. Només una vegada va ser sorprès per un conegut pintor gironí que, sense saber ben bé com, s'havia quedat tancat dins la biblioteca i estava esperant que la policia el vingués a obrir. Gràcies a aquest pintor i els seus extraordinaris dibuixos en coneixem la seva aparença.

Ah!, i malgrat que en Montfollet va ser molt curós de no ser vist per ningú durant la seva primera visita a l'escola l'any 1983, no va poder evitar que, mentre observava des d'una de les grans finestres del primer pis com les màquines excavadores aplanaven el grandiós pati que serviria per a l'esbarjo dels nens i nenes, fos captat, sense voler, per la càmera fotogràfica de l'arquitecte que volia immortalitzar el seu projecte. Encara avui podeu observar aquesta fotografia a l'entrada de l'edifici de primària de l'escola Montfalgars. ■

El safareig oblidat

Existeix un lloc a Santa Eugènia de Ter del qual la gent d'edat més avançada no vol sentir ni parlar ja que el sol fet de mencionar-los el seu nom els produeix esgarrifances. Un lloc que va restar totalment abandonat durant cinc dècades. Un lloc esborrat, sistemàticament, de la memòria col·lectiva dels eugeniencs i les eugenienques. Un lloc que, encara avui, en ple segle XXI, és un gran desconegut per a la majoria dels veïns del barri. Un lloc amb un passat tenebrós. Un lloc on algunes persones diuen que hi ronda la mort. Un lloc oblidat.

L'antic safareig públic situat al carrer dels Marfà, fregant el límit entre la zona urbanitzada i les hortes, va ser construït l'any 1907 per tal d'aportar una certa comoditat a les veïnes del poble en una de les activitats més importants d'higiene diària com era el fet de rentar la roba, pràctica que, fins aquell moment, havien de portar a terme de manera molt més precària a la riba del riu Ter. Malgrat tot, l'obra va tenir una tràgica arrencada: pocs dies abans de la seva inauguració oficial, un marrec d'onze anys del poble va saltar la tanca del recinte per banyar-s'hi i es va ofegar. Mai es va saber ben bé ni què ni com havia passat, la Guàrdia Civil ho va qualificar de "fatal accidente" i mai més es va parlar del tema.

La majoria dels pobles van disposar d'aquests rentadors públics on fer la bugada fins a principis de la dècada dels anys setanta del segle passat, quan moltes cases ja disposaven de safareig propi i, sobretot, per l'aparició de les primeres rentadores elèctriques. Però, curiosament, a Santa Eugènia el safareig es va deixar d'utilitzar molt abans, el 1954. El perquè d'aquest inusual fet ens el va explicar la Carmeta de Can Po de les Hortes: "Tot va començar el 13 de juliol de 1943 quan, com cada dimarts, tota una colla de dones, sempre les mateixes, ens trobàrem al safareig del poble per fer la bugada..."

Aquell dia però, al safareig hi van haver un parell de novetats: es va presentar una altra dona, d'una seixantena d'anys i vestida tota de negre, que cap de les habituals va poder identificar ni reconèixer com a veïna del poble i una d'elles, la Matilde de Can Balló, hi va anar amb el seu fill d'onze anys, en Miquelet. No era una cosa gaire

habitual que anés a rentar la roba al safareig algú que no fos del poble, així com tampoc el fet de portar una criatura en aquell lloc; més que res per l'altre tipus de "safareig" (xafarderies, enraonies, rumors,...) que allà es feia dels assumptes del poble. Durant més d'una hora, les dones habituals no van parar de preguntar-se qui era aquella misteriosa dona vestida de rigorós dol que rentava una gastada roba de nen: "D'on ha sortit aquesta dona?"; "Vols dir que no és la vídua de Can Palmada?"; "Jo em penso que és la nova majordoma del senyor Paquito"; "I per què no parla?"; "Us heu fixat amb els seus ulls?, sembla que hagi estat hores i hores plorant"... "Fa una miqueta de por, no?". Mentre les dones habituals murmuraven en veu baixa sobre la nouvinguda, en Miquelet no va parar de molestar-les. Quan no les esquitxava amb aigua les estirava de les faldilles, quan no els amagava una peça de roba els tirava pedretes al cap, quan no plorava de gana plorava de son, quan no tenia pipí tenia caca... De cop, la dona nouvinguda, aprofitant que la mare del nen havia sortit a estendre un llençol, farta del rebombori provocat per la criatura, amb cara de mala llet li va esbombar, amb veu greu i potent, un contundent "Para d'una vegada, malparit!". En Miquelet va quedar immòbil i caravermell i, molt lentament, va anar cap cot fins a un racó del safareig on es va arraulir. Quan la seva mare va tornar se'l va mirar estranyada de veure'l tan quiet. "Què et passa Miquelet?, que no et trobes bé?". El nen no va contestar-li, va posar cara de murri, es va treure una gastada fusta d'una de les butxaques i va començar a jugar.

De mica en mica, totes les dones van anar acabant d'esbandir les seves bugades tot desfilant, amb els cistells de vímet plens de roba molla, cap a la part exterior del safareig per tal d'estendre-la i esperar que s'eixugués amb l'escalfor del sol, mentre elles continuaven fent "safareig" explicant-se confidències i criticant a tort i a dret. La Matilde va ser la penúltima de sortir a estendre la roba, la dona desconeguda encara no havia acabat d'esbandir la seva, però de cap de les maneres, va poder convèncer el seu fill que l'acompanyés a fora del safareig, es va quedar arraulit en aquell racó. Tossut com una banya de marrà, tan bon punt la seva mare va haver passat per la porta del recinte, en Miquelet, totalment abstret, va començar a jugar amb la seva fusta fent-la surar per l'aigua del safareig tot simulant que era un vaixell, molt a prop d'aquella dona que uns instants abans l'havia escridassat.

Uns minuts després, mentre les dones estenien les seves respectives bugades davant mateix de la porta del recinte, van sentir un fort xisclet que provenia de dins. La Matilde va entrar corrents a buscar el seu fill, però no el va veure enlloc, el safareig estava buit, no hi havia cap rastre del seu fill ni tampoc d'aquella desconeguda dona vestida de negre. La pobra Matilde, amb l'ai al cor, va començar a cridar com una vertadera histèrica. "Miquelet! Miquelet! On ets? Miquelet!" Va sortir a fora, va tornar a entrar, va tornar a sortir, va tornar a entrar... Les altres dones, esverades, no entenien res del que passava, per aquella porta que donava al rentador no havien vist sortir ningú, però el nen havia desaparegut i, al safareig, només hi restava, envoltat d'escuma, el tros de fusta que li havia servit de joguina.

Mai més es va saber res del pobre Miquelet, així com tampoc ningú al poble va tornar a veure aquella enigmàtica dona vestida de negre. Des d'aquell trist dia, la Matilde de Can Balló mai més va ser la mateixa, només vestia roba de dol, no es relacionava amb ningú del poble i no pronunciava ni una sola paraula. Talment semblava una morta vivent. Va continuar anant al safareig a fer la bugada, però sense relacionar-se amb cap de les altres dones. Se situava en un estret racó, rentava la bugada, l'estenia, s'esperava que s'eixugués i marxava. Tot de manera mecànica, sense cap sentiment, sense cap ganes, sense canviar mai aquella cara de pomes agres, com si d'un simple robot es tractés. I així va anar passant les setmanes, els mesos i els anys.

Fins que, onze anys després, també un 13 de juliol...

Aquell dimarts el mateix grup de dones, la Matilde entre elles, es va dirigir cap al safareig públic per fer la bugada. Quan els faltaven pocs metres per arribar-hi, van veure com de dins el recinte sortia, precipitadament, una dona d'edat avançada vestida completament de negre que els va resultar vagament familiar malgrat no poder-la reconèixer. Poca estona després, mentre estaven ensabonant i rentant la roba, la Matilde, que malgrat els anys passats des de la desaparició del seu fill, mai no havia canviat l'expressió de la cara ni havia dit paraula, es va posar dreta de cop, va badar els ulls d'una manera tan exagerada que semblava que li haguessin de caure de la cara, amb el dit índex va assenyalar un punt concret de l'aigua que omplia el safareig, va xisclar fortament, va cridar "Miquelet!" i, tot seguit, va emetre un so gutural esgarrifós que va glaçar la sang a totes les seves companyes alhora que queia a terra entre mig d'espasmes i estranyes convulsions fins que, de cop, es va quedar totalment rígida, estirada boca enlaire, amb els ulls esbatanats i una estranya ganyota barreja de sorpresa, dolor i terror a la cara. La Matilde s'havia mort.

Als pocs segons, una de les dones va deixar anar un altre fort xisclet tot assenyalant un punt dins el safareig. "Hi ha un nen sota l'aigua!!!" va cridar espaordida. Quan les altres companyes s'hi van atansar el van veure, dins l'aigua, envoltat d'escuma, es divisava la carona inflada i sense vida d'un nen... en Miquelet. Però, quan les dones van posar les mans a l'aigua per tal de treure'l la imatge es va diluir. A l'aigua no hi havia res.

Des d'aquell moment, cada vegada eren menys les dones que gosaven entrar al safareig públic de Santa Eugènia a fer la bugada. Corria el rumor que, de tant en tant, a alguna dona li semblava veure la cara d'un nen sota l'aigua. També, alguns veïns de cases properes asseguraven que veien entrar dins el recinte una dona vestida de negre i que, quan hi anaven, no hi trobaven ningú, només un petit tros de fusta surant sobre l'aigua. En pocs mesos, el rentador va quedar del tot abandonat pels veïns ja que corria la brama que estava maleït i, un parell d'anys més tard, tot el recinte va quedar amagat sota un espès mantell d'arbustos i males herbes. L'antic safareig, signe de modernitat del seu temps, havia quedat del tot oblidat.

No va ser fins passat un segle de la seva construcció, l'any 2007, que l'Ajuntament de Girona amb el Consorci Alba-Ter, van decidir desbrossar, netejar i restaurar el recinte per tal de preservar el darrer exemple d'un safareig públic a la ciutat. Fins i tot s'hi van arribar a fer visites guiades. Un dia, però, en una d'aquelles visites una dona es va desmaiar dins el recinte. Quan va tornar a la consciència va relatar que li havia semblat veure un nen que la mirava amb cara de murri des del fons d'aquella aigua estancada i verdosa. Curiosament, aquell mateix dia, un veí va afirmar que, poc abans dels fets, li havia semblat veure-hi entrar una estranya dona tota vestida de negre.

Actualment, el safareig torna a ser un gran oblidat. Només, de tant en tant, algun veí comenta, en veu baixa, que li ha semblat sentir un crit ofegat de criatura tot passant pel camí que porta a les hortes... O potser és el miol d'un gat? ■

CENTRE CÍVIC SANTA EUGÈNIA
Xarxa de Centres Cívics de Girona

Ajuntament de Girona

Pla Educació i Convivència